

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

-
- ❖ ΕΦΗΒΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (Γ')
 - ❖ ΩΡΙΜΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
 - ❖ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙ.
 - ❖ Ο ΦΟΒΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ
 - ❖ Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1941)
 - ❖ ΤΟ ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ

Περιεχόμενα

ΕΦΗΒΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Τοῦ κ. Ἰωάννη Μαρκότση101

ΩΡΙΜΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη105

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΑ

Τοῦ π. Γεωργίου Μποροβίλου110

Ο ΦΟΒΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Τοῦ κ. Εὐσταθίου Ριμπᾶ113

ΕΙΔΗΣΕΙΣ.....

.....116

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ.....

.....118

ΣΧΟΛΙΑ... ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ.....

.....119

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (20-29 ΜΑΪΟΥ 1941)

Τοῦ Νικολάου Κ. Μαρκαντώνη124

ΤΟ ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ

Τοῦ κ. Ἀνδρέα Δημάκη.....129

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ.....

.....131

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

ΑΓΩΓΗ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Ἐγκριμμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952 Ἰδρυτής: **Τ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτήτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 64.28.331, Ὁρες 8:30-14:00 e-mail: ellinochr.agogi@gmail.com

Ἑπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσης, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«**Λυχνία Α.Ε.**»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

T. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἑτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικῶ 15€, Κύπρου 20€, Ἐξωτερικῶ 30€ • 35\$

Ἀθήνα - Ὀκτώβριος 2023

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

• Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἑργασίμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.

Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στό βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες ἐπαρχιακές πόλεις, καθῶς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.

• Ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Ὅσοι θέλουν παρουσιάσει τῶν βιβλίων τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα, ἓνα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά κάμει τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μὴν ἐγκρίνει τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

«..Ὁ Κύριος κατέδειξε...καί ἐτόνισε τήν ἀξίαν τοῦ παιδιοῦ, ὑπέδειξε τήν οὐσίαν καί τρόπους ἀκόμη ἀγωγῆς αὐτοῦ καί ἐπεσήμανε τήν βαρεῖαν εὐθύνην τῶν μεγάλων ἔναντι τοῦ παιδιοῦ. Συγκινητικά καί ἐξόχως διδακτικά εἶναι γενικῶς ὅσα εἶπε περί αὐτοῦ καί θά ἔπρεπε νά ἐγχαραθοῦν αὐτά εἰς τάς αἰθούσας τῶν σχολείων καί πολύ περισσότερο εἰς τάς καρδίας ἐκείνων, πού ἔχουν ἐπωμισθῆ τό μέγα ἔργον τῆς ἀγωγῆς καί μορφώσεως τῶν παιδιῶν. Πολλές φορές καί εἰς διαφόρους περιστάσεις, ὠμίλησεν ὁ Κύριος διά τά παιδιά, διότι ἦτο πλήρης ἀπεράντου στοργῆς πρὸς αὐτά, τά ἀφελῆ, τά ἀθῶα, τά ἀμνησικάκα, τά ταπεινόφρονα, τῶν ὁποίων ἡ καρδία καί ὁ νοῦς φέρεται κατά ἓνα αὐθόρμητον καί ἀβίαστον τρόπον πρὸς τόν Θεόν.

Συγκινητική καί διδακτική μένει πάντοτε ἡ σκηνή τῆς ὑποδοχῆς τῶν παιδιῶν, τήν ὁποῖαν μέ ἀδράς ἀλλά ἐντόνου χαρακтерιστικὰς γραμμὰς, ζωγραφίζει ἰδίως ὁ εὐαγγελιστής Μάρκος (στό δέκατο κεφάλαιο τοῦ εὐαγγελίου του)».

(†) Κολιτσάρας Ἰω.,

Ἡ Ἁγία Γραφή διά τό παιδί καί τήν μόρφωσίν του, Χ.Ε.Ε.Α.,

Ἀθήναι 1968, σελ. 96

ΕΦΗΒΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ-ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

Τοῦ κ. **Ἰωάννη Μαρκότση**, Θεολόγου

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

«Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἐκπαίδευση διέπεται σήμερα ἀπό τόν Ν.1566/1985, ΦΕΚ 167Α μέ τίτλο «Δομή καί λειτουργία τῆς πρωτοβάθμιας καί δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης...» ὅπως ἔχει τροποποιηθεῖ (πολλάκις) καί ἰσχύει, καί ἀπό τόν Ν.4186/2013, ΦΕΚ 193Α, μέ τίτλο «Ἀναδιάρθρωση τῆς Δευτεροβάθμιας ἐκπ/σης ...». Στόν Ν.1566 τό 1ο ἄρθρο ὀριοθετεῖ τόν σκοπό τῆς Πρωτοβάθμιας καί Δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης, καί στά ἄρθρα 5 καί 6 ἀντίστοιχα, τόν σκοπό τοῦ Γυμνασίου καί τοῦ Λυκείου.

Στόν Ν. 4186/2013, διαμορφώνεται νέα σκοποθεσία τοῦ Λυκείου, στό ἄρθρο 1, ὅπου μιά παραβολή τῶν δύο κειμένων, δείχνει μιά μετάπτωση σέ γενικότητες, κάποιες ἀπό τίς ὁποῖες δέν ἔλειπαν καί ἀπό τόν προηγούμενο Νόμο. Δέν θά μακρύνουμε τήν ἀναφορά μας στά νομικά κείμενα, γιατί, χωρίς νά ἔχουν κακή πρόθεση, ἐπαναλαμβάνουν κοινοτοπίες, οἱ ὁποῖες δέν σχετίζονται σχεδόν καθόλου μέ τήν καθημερινή διδακτική πράξη, τήν διδακτέα ὕλη, τίς δράσεις καί τήν εὐθύνη κάθε σχολικῆς μονάδας.

Γιά νά μείνουμε στόν χώρο τοῦ Λυκείου, ἡ «παροχή γενικῆς παιδείας ὑψηλοῦ ἐπιπέδου πού θά συμβάλλει στήν ἰσόρροπη γνωστική, συναισθηματική, πνευματική καί σωματική ἀνάπτυξη ὄλων τῶν μαθητῶν»

(ἄρθ. 1,2.α), «...ἡ προετομασία τῶν νέων γιά τήν κοινωνία τῶν εὐρωπαϊῶν πολιτῶν» (ἄρθ. 1,2.γ), «ὁ σεβασμός... τῆς διαφορετικότητας...» (ἄρθ. 1,2.δ), «ἡ ἐνδυνάμωση τῶν ἀξιῶν τῆς ἐλευθερίας... καί ἡ διαμόρφωση συνειδησης ἐνεργοῦ πολίτη» (ἄρθ. 1,2.ε) κ.ἄ. δέν εἶναι θέματα πού διαμορφώνονται σέ μιά σχολική μονάδα, καί φυσικά κανεῖς δέν ἀντιλαμβάνεται, πῶς ἕνας μαθητής σέ ἕνα μὴ μεγαλοαστικό περιβάλλον θά προετοιμασεῖ λ.χ. γιά τήν κοινωνία τῶν εὐρωπαϊῶν πολιτῶν, τί περιεχόμενο δίδει ὁ νομοθέτης στήν ἔννοια «διαφορετικότητα» πού πολύ χρησιμοποιοεῖται σήμερα, κ.λπ., κ.λπ.

Στά σημαντικά τοῦ Ν.1566, εἶναι ἡ βούληση τοῦ νομοθέτη ὡς γενικοῦ σκοποῦ τῆς Πρωτοβάθμιας καί Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης, στήν ὑποβοήθηση τῶν μαθητῶν νά διακατέχονται «ἀπό πίστη πρὸς τήν πατρίδα καί τά γνήσια στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς παράδοσης» (ἄρθ. 1.α). Στόν ἴδιο Νόμο, στό ἄρθ. 6,2.β ὀρίζεται ὅτι τό Λύκειο «ἰδιαίτερα βοηθεῖ τούς μαθητάς... νά συνειδητοποιοῦν τή βαθύτερη σημασία τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ ἥθους καί τῆς σταθερῆς προσήλωσης στίς πανανθρώπινες ἀξίες...». Ἐξόφθαλμη εἶναι ἡ παράβλεψη τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ στόν Ν. 4186 ἄρθ. 1,2.γ, στόν ὁποῖο γράφεται ἐπί λέξει ὅτι σκοπός τοῦ Λυκείου μεταξύ ἄλλων εἶναι «ἡ καλλιέργεια τῆς ἐθνικῆς, θρησκευτικῆς καί πολιτισμικῆς

μας κληρονομιάς αλλά και ή προετοιμασία των νέων για την κοινωνία των ευρωπαίων πολιτών». Η απόσταση των σκοπών στους δύο νόμους είναι προφανής.

Δέν διαφεύγει βέβαια της προσοχής κανενός, ότι πάντα μεταξύ σκοπών και πραγμάτων τους, ή απόσταση είναι μεγάλη. Είναι όμως σημαντικό να υπάρχει ένας διατυπωμένος στόχος και σκοπός, γιατί πρέπει να ζητηθούν ευθύνες για την διαδικασία, τις μεθόδους και τον τρόπο οργάνωσης της επίτευξής τους. Τό ότι δέν υπάρχει αξιολόγηση σέ κανένα στάδιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δέν έχει επιπτώσεις μόνο στά αποτελέσματα της PISA, πού σκοπό έχει την αξιολόγηση μαθητών. Φαίνεται από κάθε γεγονός της σχολικής ζωής, από την έν γενεί συμπεριφορά των εφήβων έκτός και έντός Σχολείου, και κυρίως, από τον τρόπο αντιμετώπισης αυτών από τό κοινωνικό σύνολο. Αντιμετώπιση των άκρων. Άλλοι καταδικάζουν τά πάντα, και άλλοι δικαιολογούν τά πάντα.

.....

Μέ δεδομένο ότι υπάρχει σαφής έκπτωση των κριτηρίων πού σχετίζονται μέ την χριστιανική εκπαιδευτική παράδοση, όλοι προβληματιζόμαστε για τό ποιό πρότυπο ανθρώπου επιδιώκει να μορφώσει (=να μοιάζει μέ τί) ή σύγχρονη έλληνική παιδεία, προβλήματα της οποίας έχουν έκτεθει σέ γενικές γραμμές.

Άν συμφωνήσουμε επίσης σέ γενικές γραμμές και άν θέσουμε έκτός, τίς άρχές της χριστιανικής άγωγής-για τίς όποιες παρακάτω θά γίνει λόγος -, τό πρώτο γνώρισμα πού θά ζητούσαμε να έχει τό Σχολείο της εποχής μας, είναι να χαρακτηρίζεται ως «Δίκαιο και Δημοκρατικό».

Τό «Δίκαιο» έχει πολλές επί μέρους πλευρές. Δηλαδή να τηρεί τους νόμους και να μην υποχωρεί σέ πιέσεις. Η τήρηση των νόμων φαίνεται να είναι εύκολη. Ποιός υπεύθυνος ενός Σχολείου τολμά να παρανομήσει. Είναι όμως έτσι; Η σχολική ζωή έχει πτυχές

κρυφές, πού παράγουν «άδικία». Ένα άπλό παράδειγμα: Καταγράφονται όλες οι άπουσίες; Ειδικά την 1η ώρα; Μήπως σιωπηρά παραβλέπεται τό θέμα και άλλοι μαθητές ανά σχολείο, τμήμα κλπ. χρεώνονται τίς άπουσίες και άλλοι όχι; Γιατί γεννάται τό έρώτημα, ποιό μήνυμα περνάει τό Σχολείο για τό «Δίκαιο» και την «Δικαιοσύνη» στον μαθητή πού τρέχει να προλάβει, να είναι

Όταν ένα μήνυμα δέν στέλνεται μέ άκριθή διατύπωση, τότε μένει άνοικτό σέ παρανοήσεις

συνεπής, να μην καθυστερεί καθ' όδόν προς τό Σχολείο, όταν βλέπει άλλους να μην είναι συνεπείς, αλλά οι άλλοι να μην έχουν συνέπειες. Φυσικά και άλλα παραδείγματα της σχολικής ζωής, γνωστά σέ όλους, θέτουν υπό άμφισβήτηση άν τό «Σχολείο» είναι δίκαιο.

Έν γνώσει μας θά αποφύγουμε την συζήτηση για την αντικειμενικότητα της βαθμολογίας. Ειδικά μάλιστα, άν φέρουμε στό νοῦ μας εποχές, πού αυτή είχε βαρύνουσα σημασία για την είσαγωγή στα ΑΕΙ, και κάποτε για συγκεκριμένες σχολές την καθοριστική, ή τη συμμετοχή σέ σχολικές ομάδες, πάλι μέ αντίστοιχα προνόμια, πού είχαν ως αποτέλεσμα μαθητές να μεταγράφονται από ένα σχολείο μιας άκρης του Νομού στην άλλη, για να κατακτήσουν κάποιο σχολικό πρωτάθλημα και να έχουν αυξημένα μόρια.

Είναι ένδεχόμενο, κάποιοι να θεωρούν ότι δέν είναι σημαντικό ζήτημα οι άπουσίες. Άν κάνουμε όμως μια προσπάθεια να άθροίσουμε γεγονότα ανάλογα (δηλ. άπουσίες, βαθμολογία, έπιβολή ποινών, συμμετοχή σέ ομάδες, προγράμματα κ.λπ) διαπιστώνουμε ότι στα μάτια των παιδιών και αναγωγικά σέ κάθε οικογένεια, τό «Σχολείο» δέν πείθει ότι διέπεται από τό «Δίκαιον».

Η δεύτερη βασική έννοια της εποχής μας, τό «Δημοκρατικό Σχολείο», τελει και αυτή

υπό σκληρή δοκιμασία και αμφισβήτηση. Κατ' αρχήν, ο όρος αυτός που χρησιμοποιήθηκε από την αρχή της δεκαετίας του '60, σχετίζεται με πολλές παραμέτρους και αποσκοπεί σε αποτελέσματα, τα όποια θα αποδεχόταν κάθε ξέφρων και νοήμων άνθρωπος.

Δηλαδή, κατά πρώτον, Παιδεία για όλους ανεξαιρέτως. Πλούσιους και φτωχούς. Όχι παιδεία μόνον για τους «έχοντες» αλλά και στα παιδιά του πενομένου ελληνικού λαού, του απομονωμένου σε δυσπρόσιτες και ακριτικές περιοχές. Η Παιδεία ως «κοινόν αγαθόν» για κάθε παιδί, κάθε ελληνόπουλο, όπου και αν βρίσκεται.

Δεύτερον, πρόσβαση στην Δ/θμια αλλά κυρίως στην Τριτοβάθμια Παιδεία, χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις. Όχι μόνο δηλαδή για τους οικονομικά ευκατάστατους, αλλά για όλους. Τρίτον, χωρίς αποκλεισμούς από αυτήν, κάθε είδους. Θρησκευτικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς. Τέταρτον, η εξέλιξη εντός αυτής, είτε στή φοίτηση, είτε στις εξετάσεις, είτε στην διδασκαλία, να είναι άπροσωπόληπτη. Δηλαδή χωρίς εξωτερικούς παράγοντες. Δηλαδή αξιολογική.

Εάν τό δημοκρατικό ιδεώδες, δηλ. τό «Δημοκρατικό Σχολείο» έπεβλήθη στις συνειδήσεις όλων, αυτό όφείλεται στο γεγονός ότι κατέστη πεποίθηση όλων, κυρίως των ισχυρών, ότι ένας άνθρωπος που ζει «έν δημοκρατία» σε κάθε πλευρά της ζωής του, αποβαίνει όχι μόνο φορέας δικαιωμάτων, αλλά και υποχρεώσεων.

Ό κάθε πολίτης (οικογένεια, μαθητής, εκπαιδευτικός, κοινωνία) πρέπει από την έν γενέει παιδευτική διαδικασία να συνειδητοποιεί ότι τό σύγχρονο σχολείο ως δημοκρατικό, πρέπει να ανατρέχει στην πρώτη του ιδιότητα, τό «Δίκαιο Σχολείο».

Τό έρώτημα που τίθεται, είναι στις επιμέρους σημασίες του «Δικαίου». Αυτές μπορούμε να τις κατανοήσουμε ότι έντάσσονται στο «αποδίδειν-απονέμειν» τό Δίκαιον. Δηλαδή άσκει κρίση, «δικάζει», δίδοντας στον κάθε τρώφίμο της Παιδείας, αυτό που του άξίζει για τόν κόπο που καταβάλλει, την άξιοποίηση των πνευματικών χαρισμάτων που έχει, και ανταμοίβει αναλόγως. Δέν λειτουργεί μεροληπτικά, αλλά όπως ή άρχαία «Δίκη», έχει κλειστά μάτια. Δέν θά χαριστούν οι βαθμοί σε κάποιον μαθητή αν δέν γράψει καλά π.χ. στις πανελλαδικές, κρίνοντας τόν κόπο που κατέβαλε (τόν όποιο ό βαθμολογητής ευτυχώς δέν γνωρίζει), γι' αυτό δέν θά μειωθεί ό βαθμός αυτού που γράφει άριστα, γιατί δέν κατέβαλε τόν ίδιο κόπο με τόν προηγούμενο, ή γιατί δέν ήταν τόσο καλό παιδί!

.....

Τό σχολείο της έποχής μας, πρέπει να έστιάσει υπεύθυνα στα άπορρέοντα από τις συγχρονες άπαιτήσεις της κοινωνίας. Παρά τις κατά καιρούς ακρότητες, όλοι θέλουν ένα Σχολείο να προσφέρει με τό γενικό πρόγραμμα σπουδών αλλά και των στόχων, ιδανικά, άρχές, άξίες, γνώση, ύγιή κοινωνικοποίηση.

Άσαφείς στόχοι, στόχοι που «φοβούνται» να εκφράσουν αυτό που θέλει ό σύγχρονος κόσμος, όδηγούν νομοτελειακά σε καταστάσεις που βλέπουμε τά τελευταία χρόνια.

Ό μαθητής είναι μιά μορφή άθλητή. Όπως ένας άθλητής ξεκινά τόν άθλητισμό και άκούει από τόν προπονητή του ότι έχει ικανότητες, ότι θά κάνει ρεκόρ, ύψηλές επιδόσεις κ.ά., τό αυτό πρέπει να έμπνεύσει τό σύγχρονο σχολείο στους μαθητές. Καί όπως ό προπονητής θά πεί στον άθλητή του ότι θά τόν έτοιμάσει

για τους μεγάλους αγώνες, τό ίδιο θά πρέπει νά γίνει καί για τόν μαθητή. Όπως ό προπονητής θά πεί στον νέο άθλητή, ότι στους αγώνες θά συν-αγωνιστεί καί για τό λόγο αυτό θά τοῦ έμπνεύσει τό «εὐ αγωνίζεσθαι» καί τόν σεβασμό στον συν-αθλητή, τό ίδιο καί κάθε διδάσκων σέ κάθε σχολείο. Καί επίσης, ότι εκτός από τήν νίκη, υπάρχει καί ή ήττα. Ότι δέν υπάρχει μόνο ή πρώτη θέση, αλλά καί οί άλλες έχουν τήν αξία τους. Όπως όμως διαπιστώνουμε καθημερινά, ή τρέχουσα αντίληψη εἶναι ή έγωιστική αντίληψη πού τρέφει τόν δυτικό πολιτισμό, ότι «ό πρώτος εἶναι πρώτος καί οί άλλοι τίποτα», πού εἶναι ή κύρια αίτία τῆς παραβατικότητας σέ κάθε τομέα.

Αὐτά τά όποια μπορεῖ κάποιος νά όνομάζει κοινῶς παραδεκτά, σήμερα έχουν πλήρως άπαξιωθεῖ. Δέν θά συμφωνήσουμε μέ τους μηδενιστές έδῶ. Γίνονται αρκετά πράγματα. Όμως, όταν ένα μήνυμα δέν στέλνεται μέ ακριβή διατύπωση, τότε μένει άνοικτό σέ παρανοήσεις, παρερμηνείες καί προκαλεῖ περισσότερες συζητήσεις για τό νόημά του καί όχι για τή δράση. Η χρήση π.χ. πολλῶν επιθέτων σέ κείμενα οὐσίας, σέ στόχους, σέ έγκυκλίους, δείχνουν έναν φόβο μπροστά στην ακριβή διατύπωση. Γιατί τά επίθετα εἶναι περισσότερο για τήν λογοτεχνία (= καλολογικά στοιχεία) καί τίς ταξιδιωτικές περιγραφές, αλλά για κανονισμούς δέν ενδείκνυνται ¹.

.....

Έάν ή Πολιτεία θέλει, καί δέν θά έχει κανείς αντίρρηση ότι διαχρονικά θέλει, **πρέπει νά στοχεύσει στην διαμόρφωση «όλοκληρωμένων προσωπικοτήτων»**. Δέν πρέπει νά τρομάζει ό όρος. Γιατί ένας άνθρωπος μέ τέτοια προσωπικότητα, μέ τήν επιστημονική γνώση, θά μπορεῖ νά συνεργάζεται άρμονικά, νά απολαμβάνει τά αγαθά

1 Για νά μήν μείνει άσαφές αυτό, θά αναφερθεῖ τό πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα. Προβλέπεται, οί μαθητές νά προσέρχονται στο σχολείο μέ «εὐπρεπή ένδυμασία». Τί σημαίνει εὐπρεπής; Ποιό εἶναι τό κριτήριο; Καί ποιός τολμά νά έγκαλέσει μαθητή ή μαθήτρια για μή συμμόρφωση;

πού τοῦ παρέχονται, νά κατανοεῖ τήν ένδεχόμενη στέρσή τους, νά έχει συναίσθηση τῶν εὐθυνῶν καί υποχρώσεων, νά προάγεται στην επιστήμη του, στην τέχνη του, νά συνεισφέρει στην κοινωνία πού ζεῖ καί νά συντελεῖ στην έν γενεί προαγωγή τῆς ανθρωπότητας, τῆς χώρας, τῆς οικογένειάς του. Νά γίνεται δηλ. «ένάρετος», γιατί ή άρετή, ως επιλογή ζωής, ως έλλογη διαδικασία, μόνο εμπρός μπορεῖ νά πηγαίνει τήν κοινωνία. Τό πρόβλημα τῆς εποχῆς μας εἶναι ότι τά παιδιά μας καθημερινά όλισθαίνουν, γιατί τίποτα από τά άνωτέρω δέν βλέπουν νά χαρακτηρίζουν τήν κοινωνία ήμῶν τῶν μεγαλύτερων, γονέων τους, δασκάλων τους, όδηγῶν τους.

Γι' αυτό, όσοι νομίζουμε πώς τά παιδιά μας θά γίνουν καλύτερα μέ τίς κατηγορίες τῶν μεγαλύτερων καί τά όσα σκεφτόμαστε γι' αυτά, θά πρέπει νά άναθεωρήσουμε. Καί για όσους επίσης νομίζουν πώς μέ αὐστηρότητα μόνον θά λύσουμε τό πρόβλημα κάνουμε λάθος. Χριστιανική άγωγή θέλουμε οί ένήλικοι κάθε ιδιότητας (γονεῖς, κληρικοί, δάσκαλοι, όργανα άστυνομείας κ.ά) για νά γίνουμε καλύτεροι, νά δίνουμε παράδειγμα προς μίμηση. Όπως μέ λερωμένα χέρια καθαρό έργο δέν γίνεται, τό ίδιο ισχύει καί για τήν άγωγή.

Θά κλείσουμε, παραφράζοντας από τήν όμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου τό γνωστό κείμενο για τους πλουσίους, πού μέ σκληρή γλώσσα τους λέει «πώς τοῦ γυμνοῦ εἶναι τό ρούχο πού έχεις στην ντουλάπα σου, τοῦ πεινασμένου τό φαγητό πού σοῦ περισσεύει, τοῦ ξυπόλτου τά παπούτσια πού σαπίζουν». Δηλαδή: στην άδιαφορία καί μακαριότητά μας βρίσκεται ή παραβατικότητα τῶν νέων παιδιῶν, στην κοινωνία τοῦ έγωισμού καί τῆς φιλαυτίας μας ή έκρηξη τῆς χρήσης οὐσιῶν, στην θεοποίηση τῆς φιληδονίας μας όλα τά φαινόμενα κακοποίησης τῆς εποχῆς μας κ.λπ.

Ό κόσμος θά αλλάξει, όταν αλλάξουμε εμεῖς. Τά σχολεία θά φτιάξουν, όταν φτιάξουμε εμεῖς οί εκπαιδευτικοί. Τα παιδιά θά αλλάξουν, όταν γονεῖς, εκπαιδευτικοί καί πολιτική βούληση αλλάξουν.

ΩΡΙΜΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Τοῦ κ. **Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη**, Καθηγητῆ Πανεπιστημίου

Ὁ ὥριμος ἄνθρωπος

Οἱ ἄνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους, ὡς πρὸς ὅλα σχεδόν τὰ χαρακτηριστικά τους, ὅπως αὐτὸ εἶναι ὁ καθολικὸς νόμος, πού ρυθμίζει μὲ τὴ σοφία του, τὴν ὅλη δημιουργία τοῦ ὁ Θεός. Σὲ μιά ἀπαραίτητη παρένθεση, διευκρινίζεται ὅτι ἡ ὑπαρξη τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς ἄπειρους σὲ ἀριθμὸ, μέγεθος καὶ κίνηση ἀστέρες, μὲ τὴν ἀνυπολόγιστη ποικιλία τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων καὶ τὸ μεγαλειῶδες ἀνθρώπινο ὄν, μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ, εἶναι ἡ ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη ὅτι ὑπάρχει αἰώνιος Δημιουργὸς Θεός. Κανεὶς λογικὸς ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ δηλωμένος ἄθεος, δὲν μπορεῖ, χωρὶς νὰ ψεύδεται, νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἄρνησὶ του γιὰ τὴν ὑπαρξη Θεοῦ. Εἶναι ἐπομένως ἀναμενόμενο, στὸν κάθε ἄνθρωπο, νὰ βρῖσκουμε ἀπὸ τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἕως τὴν πιὸ χαμηλὴ *ὠριμότητα*. Γι' αὐτὸ, μὲ τίς συνθήκες πού γεννιέται καὶ μεγαλώνει τὸ παιδί, μὲ τὴν οικογενειακὴ ἀνατροφή καὶ ἀγωγή πού δέχεται, μὲ τὴν σχολικὴ παιδεία καὶ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια πού ἐπιδιώκεται, ὅλα, συντελοῦν στὸ νὰ φθάσει τὸ παιδί καὶ ὁ νέος, στὸ δυνατό ἐπίπεδο *ὠριμότητας*.

Ὁ *ὥριμος ἄνθρωπος* εἶναι αὐτός, πού ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἀξιοποιεῖ τίς δυνατότητές του, νὰ θέτει στόχους καὶ νὰ ἐπιμένει στὴν ἐπιτυχία του. Νὰ ἔχει καλὲς σχέσεις μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Νὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ ἐργάζεται συστηματικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ. Νὰ ἔχει τὴν ἱκανοποίηση ὅτι ἡ ὑπαρξη καὶ ἡ ζωὴ του ἔχει δημιουργικὸ νόημα καὶ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο. Νὰ ἔχει «κέφι» καὶ «ὄρεξη» γιὰ

ζωὴ καὶ γιὰ δράση. Νὰ διαχειρίζεται μὲ σύνεση τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν εὐτυχία πού τοῦ ἔχει δώσει ὁ Θεός. Νὰ μπορεῖ νὰ δέχεται καὶ νὰ προσαρμόζεται δημιουργικὰ στὴν ἀποτυχία καὶ στὸν πόνο, πού θὰ τοῦ φέρεται ἡ ζωὴ.

Νὰ εἶναι συγχρόνως *συγκροτημένος ἄνθρωπος*, δηλαδή, νὰ κατορθώνει νὰ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ τὸν κατευθύνει στὴν ἐπιτυχία τῶν στόχων του. Νὰ ἔχει πρόγραμμα καὶ ρυθμὸ στὴν προσωπικὴ του ζωὴ, συνέπεια καὶ ἐπιμέλεια στίς καθημερινές του ἐργασίες, ὀργάνωση καὶ τάξη στὸ χωρὸ διαβίωσης καὶ στὸν τόπο τῆς ἐργασίας του. Νὰ ἔχει ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ γνωρίζει ποιὸς πραγματικὰ εἶναι καὶ ποιὲς δυνατότητες ἔχει καὶ ποιὲς ἀδυναμίες. Ποιὰ εἶναι τὰ παραδεκτὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους ὄρια (φυ-

σικά, σωματικά, ψυχικά, πνευματικά), μέσα στὰ ὁποῖα μπορεῖ ἢ πρέπει νὰ κινεῖται. Νὰ συνειδητοποιεῖ τὴ θέση του ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους καὶ νὰ διατηρεῖ ἱκανοποιητικὸ ἐπίπεδο ἐπικοινωνίας καὶ συνεργασίας. Νὰ ἐνεργεῖ, ὥστε νὰ νιώθει ἢ νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν ἐσωτερικὴ ἐνότητα καὶ τάξη, ὅταν διαταράσσεται. Νὰ

έχει σταθερό προσανατολισμό της ύπαρξης και της ζωής του στο αγαθό. Νά φροντίζει ή όλη ψυχική του διάθεση, οί άποφάσεις και πράξεις του, νά τείνουν στην πραγμάτωση του καλού και στην άποτροπή του κακού. Ή προς τά έξω εικόνα του και ή συμπεριφορά του, νά άντανακλούν μιá ήρεμη δύναμη και μιá δυναμική παρουσία.

Οί άναπτυξιακοί στόχοι και οί ποικίλες μορφές ώριμότητας

Όλοκληρώνοντας τήν άνάπτυξή του ό νέος άνθρωπος, έχει πλέον προσεγγίσει ή και κατακτήσει τούς βασικούς άναπτυξιακούς στόχους και τίς ποικίλες μορφές ώριμότητας. Γίνεται πλέον, κατά τό δυνατόν, ό άρτιος άνθρωπος, ή όλοκληρωμένη προσωπικότητα. Ή σωματική και βιολογική του συγκρότηση και λειτουργία, όδηγεϊ στη *σωματική του ώριμότητα*. Ή διαμόρφωση της ψυχολογικής του λειτουργίας και ταυτότητας, όδηγεϊ στην *ψυχολογική του ώριμότητα*. Ή όλοκλήρωση της άνάπτυξης και λειτουργίας των νοητικών του λειτουργιών και ικανοτήτων, όδηγεϊ στην *λογική του ώριμότητα*. Ή συναισθηματική άνάπτυξη και σταθερότητα της ψυχικής ζωής του, όδηγεϊ στη *συναισθηματική ώριμότητά του*. Ή εϋρεση ίκανοποιητικού νοήματος ύπαρξης και ζωής, όδηγεϊ στην *ώριμότητα νοήματος και σκοπού της ζωής του*. Ή ικανότητα προσαρμογής του στην καθημερινή πραγματικότητα, όδηγεϊ στην *ώριμότητα προσαρμογής του στις άναπόφευκτες συνθήκες που ζει*. Ή κοινωνική

Ή εϋρεση ίκανοποιητικού νοήματος ύπαρξης και ζωής, όδηγεϊ στην ώριμότητα νοήματος και σκοπού της ζωής του.

άνάπτυξη και ή βίωση άρμονικών σχέσεών του, όδηγεϊ στην *κοινωνική του ώριμότητα*. Ή άνάπτυξη της ικανότητάς του για έρωτικά

έλεη και για συγκρότηση συζυγίας, όδηγεϊ στη *συζυγική του ώριμότητα*. Ή διάθεση και ή ικανότητα δημιουργίας της οικογένειας, όδηγεϊ στην *ώριμότητά του για οίκογένεια*. Ό προσανατολισμός προς τήν έπιλογή του μεταξύ γάμου ή άγαμίας, για κάποιο άνωτερο σκοπό, όδηγεϊ στην *ώριμότητα άποφάσης για γάμο ή άγαμία*. Ή έπιλογή και ή ικανότητά του, άσκησης ένός έπαγγέλματος, όδηγεϊ στην *έπαγγελματική του ώριμότητα*. Ή νηφάλια άντιμετώπιση των δυσκολιών και των κρίσεων που άντιμετωπίζει, όδηγεϊ στην *ώριμότητά του για χειρισμό δυσάρεστων καυσιάσεων*.

Ή ήθική άνάπτυξη και άγωγή, ώστε νά σταθεροποιηθούν οί βασικές ήθικές άρχές ζωής και συμπεριφοράς του, όδηγοϋν στην ήθική του ώριμότητα. Ή θρησκευτική άνάπτυξη και άγωγή του, ώστε νά καλλιεργηθεί ή συνειδητή πίστη σε κάποιο Θεό, όδηγεϊ στη *θρησκευτική του ώριμότητα*. Τέλος, για τήν μόνη άποκαλυμμένη άλήθεια για τόν ένα Τριαδικό Θεό, που μπορεί νά όλοκληρώσει τήν ώριμότητα του ανθρώπου, ή έπιμελημένη άγωγή και βαθμιαία μύση του, βοηθούμενη από τή θεϊκή χάρη, στην χριστιανική πίστη και ζωή του άναπτυσσόμενου ανθρώπου, όδηγεϊ στην *ώριμότητα, για όλοκληρωμένη χριστιανική πίστη και βίωση της πνευματικής ζωής μέσα στην Όρθόδοξη Έκκλησία*. Καί αυτό, είναι τό τέρμα της ώριμότητας έδω στη γη, και άπομένει νά όλοκληρωθεί από τό Θεό στην αϊωνιότητα.

Γιά καθένα από τούς άναπτυξιακούς αυτούς στόχους, ό κάθε άνθρωπος κατακτά, κατά τό δυνατόν, άντίστοιχη *ώριμότητα*. Μέ τήν κατάκτηση *ώριμότητας* στους έπιμέρους αυτούς τομείς της άτομικής του συγκρότησης, φθάνει σε αυτό που όνομάζουμε *ώριμότητα ζωής*. Ή διαδικασία της *ώριμασης* άρχίζει από τήν ώρα της *σύλληψης*. Από τήν πρώτη στιγμή προχωρεί βήμα-βήμα και συνίσταται στο νά άποκτά τό πρόσωπο του νέου ανθρώπου, ένα, κατά τό δυνατόν, βαθμό ενίαίας *ώριμότητας*, που είναι έκάστοτε προϋπόθεση, για τό έπόμενο βήμα *ώριμότητας*.

Όριμότητα για την άρνητική πλευρά της ζωής

Η *ώριμότητα* είναι μία πολύπλοκη, διαρκώς εξελισσόμενη και χωρίς τέλος, στην επίγης πορείας του ανθρώπου, διαδικασία. Αναμένουμε την ολοκλήρωσή της στον ουρανό. Για εδώ, υπάρχει η ώριμότητα για τη *θεϊκή* πλευρά της ζωής (υγεία, πρόοδος, επιτυχία, έπαγγελμα, σταδιοδρομία, οικογένεια, ευτυχία) και για την *άρνητική* πλευρά της ζωής (έμπόδια, δυστυχίες, ασθένειες, δοκιμασίες, πόνοι, φθορά, γήρας, θάνατος). Και οι δύο όψεις της ζωής, χρειάζονται ανάλογη ώριμότητα. Η άρνητική όψη όμως, **έχει προτεραιότητα μελέτης**, επειδή αποτελεί το κυρίαρχο υπαρξιακό πρόβλημα του ανθρώπου.

Την άρνητική πλευρά της ζωής, είναι ένδεχομένο να τη συναντήσει ο καθένας, από την ώρα της σύλληψής του, σε όλη τη διάρκεια της κυοφορίας του, στη γέννησή του, στη βρεφική, την παιδική, και την εφηβική του ηλικία, και σε κάθε ηλικία μέχρι την κοίμησή του. Στην άρνητική πλευρά, συγκεντρώνεται το κακό που γίνεται στον άνθρωπο κάθε ηλικίας, από τη σύλληψή του στον οργανισμό της μητέρας του μέχρι το θάνατό του, όπως υποτίμηση, αμέλεια, φυσική ή σκοπίμη θανάτωση ως έμβρυο. Ασθένειες, άτυχήματα, θάνατοι από εγκληματικότητα, σεισμούς, πλημμύρες, πολέμους, φτώχεια, άθλιότητα, σε κάθε ηλικία.

Στις πρώτες και μικρότερες ηλικίες, αντιμετωπίζει τις δυσκολίες της ζωής του, πίο πολύ, με τις δυνάμεις του, βιολογικές και ψυχικές, που λειτουργούν άσυνείδητα μέσα του. Στο έμβρυο ή στο νεογέννητο βρέφος, παρατηρούμε ότι σε κάθε προσβολή της υγείας του και της άκεραιότητάς του, αντιδρά υπερασπιζόμενο τον εαυτό, έντελως άσυνείδητα, με τις έμφυτες φυσικές δυνάμεις, που τό προίκισε ο Δημιουργός του. Αργότερα, στην άσυνείδητη αντιμετώπιση, προστίθεται βαθμιαία και η συνειδητή. Τό παιδί ή ο έφηβος π. x., αντιμετωπίζει ένα κίνδυνο με τις έμφυτες δυνάμεις του, αλλά και τις πρόσθετες συνειδητοποιημένες ικανότητές του, που απέκτησε

μέ την έμπειρία και γνώση του. Τό ίδιο ισχύει περίπου για όλες τις μετέπειτα ηλικίες. Αλλά στις μεγαλύτερες ηλικίες, μειώνονται οι φυσικές δυνάμεις και αυξάνονται οι κεκτημένες ικανότητες, οι όποιες όμως υποχωρούν με τη φθορά μέχρι τό θάνατο.

Η διαδικασία της ώριμωσης αρχίζει από την ώρα της σύλληψης.

Οι άρνητικές πλευρές της ζωής και οι αντίστοιχες έπεμβάσεις για την αντιμετώπισή τους.

Όπως παρατηρείται, στην ανθρώπινη ζωή, οι άρνητικές πλευρές της, έναλλάσσονται συνήθως με τις θετικές. Στις πίο πολλές περιπτώσεις, συμβαίνει να βιώνει ο άνθρωπος περισσότερο άρνητικές καταστάσεις και σε μερικές μόνο, να βιώνει πίο πολύ θετικές. "Ο,τι έχει ο Θεός στην άγνωστη σκέψη Του, για τό καλό του κάθε ανθρώπου χωριστά.

Νά αρχίσουμε από την αρχή της ζωής, τη φυσιολογική δημιουργία του ανθρώπου, από την πρώτη στιγμή της σύλληψής του, με την ένωση ενός άνδρα και μιας γυναίκας. Αφήνουμε τους άλλους άνορθόδοξους τρόπους που επιχειρούν όρισμένοι άνθρωποι, να παράγουν την ανθρώπινη ζωή. Στην κανονική σύλληψη, πολλοί άνθρωποι υποτιμούν τά έμβρυα, ως ανθρώπινες υπάρξεις, ώστε από την πρώτη στιγμή, να αφαιρούν τη ζωή τους με τις άμβλώσεις ή με άλλους τρόπους, με λιγότερη ή καμία ένοχη. Αυτό είναι τό μεγαλύτερο εγκλημα κατά της ζωής του ανθρώπου σε αριθμό άθων και έντελως άπροστάτευτων θυμάτων, κι άς μή κραυγάζει τόσο πολύ ως πραγματικότητα. Η υγιής σύλληψη, ή κανονική ανάπτυξη, και ή φυσιολογική γέννηση του ανθρώπινου εμβρύου σε άρτιο βρέφος, είναι μέν προνόμιο και ευθύνη για τους γονείς και για τους έμπλεκόμενους γιατρούς, αλλά κανείς δέν έχει τό δικαίωμα, να άδιαφορήσει ή να γίνει αίτιος του θανά-

του του. Είναι τό ίδιο ἐγκληματική πράξη, ὅπως τό νά συμβεῖ σέ ὅποιαδήποτε ἀνθρώπινη ὑπαρξῆ. Αυτό μπορεῖ νά ἀνακοπεῖ, μέ τή συνειδητοποίηση τῆς εὐθύνης καί τήν ἀντίθετη πρακτική, ὄλων τῶν ἀμέσως καί τῶν ἐμμέσως ἐμπλεκόμενων φορέων. Πράγμα, φαινομενικά πολύ ἀδύνατον ἕως καθόλου ἐφικτό, μέ τά σημερινά δεδομένα

Ἀκολουθοῦν καί ἄλλες, γνωστές ἐν πολλοῖς, ἀρνητικές μορφές ζωῆς, γιά τή νέα ἀνθρώπινη ὑπαρξῆ. Τραυματισμοί, ἀσθένειες, ἀτυχήματα, καταστάσεις φτώχειας, θάνατοι, πού ἐνδέχεται νά συμβοῦν, καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς κύψης, τῆς γέννησης, τῆς βρεφικῆς, τῆς παιδικῆς, ἀλλά καί κάθε ἡλικίας. Μᾶς ἐνημερώνει πρόσφατο δημοσίευμα π.χ., ὅτι «*πάνω ἀπό 330 ἑκατομμύρια παιδιά, βρίσκονται σέ κατὰσταση ἀκραίας φτώχειας παγκοσμίως*». Ἡ εὐθύνη καί ἡ φροντίδα γιά τήν προστασία τῆς νέας ζωῆς, ἀντίκουν κυρίως στούς γονεῖς καί στούς ἐμπλεκόμενους ἐπιστήμονες διαφόρων ἀρμόδιων εἰδικοτήτων. Ἀλλά πάνω ἀπ' ὅλα, ἡ ἀριστη ὀργάνωση τῆς Πολιτείας καί ἡ καλή λειτουργία τῶν ἄμεσα ἐμπλεκόμενων θεσμῶν, γιά τήν προστασία τῆς ζωῆς καί τῆς υἰείας τῶν ἀνθρώπων, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση.

Σχετικά μέ τήν *ὠριμότητα* γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀρνητικῆς πλευρᾶς τῆς ζωῆς, ἀπό μέρος τοῦ κάθε προσώπου, αὐτή διακρίνεται σέ τρεῖς κυρίως περιόδους: Στήν πρώτη περίοδο, τῆς σύλληψης, τῆς ἐνδομήτριας ἀνάπτυξης, τῆς γέννησης τοῦ βρέφους καί τῆς ζωῆς τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ἡ *ὠριμότητα* περιορίζεται μόνο στίς φυσικές δυνάμεις πού φέρεי μέσα του ὁ νέος ἄνθρωπος. Τόν ἔχει προικίσει ὁ Δημιουργός μέ ὅλα ὅσα χρειάζεται νά ἐπιβιώσει καί νά ἀναπτυχθεῖ στή φάση αὐτή. Ἀλλά καί γιά νά ἀντιμετωπίσει καί ὅλες τίς ἀντιξοότητες, ἀσθένειες, παραμορφώσεις καί τό θάνατο ἀκόμη, πού θά προέλθουν ἀπό φυσικές αἰτίες ἢ ἀπό ἀδιαφορία ἢ λάθος τῶν ἱατρῶν καί ἀπό τήν ἄγνοια ἢ ἀπό τή θέληση τῶν γονέων του (ἀμβλώσεις). Στήν περίοδο αὐτή, μόνο τα πρόσωπα πού ἐμπλέκονται, ἔχουν

τήν εὐθύνη γιά τήν καλή κατάσταση τοῦ νέου παιδιοῦ. Καί ἐπομένως, ἐπιβάλλεται νά ἔχουν, κατά τό δυνατόν, τίς κατάλληλες δεξιότητες, τίς ἀπαραίτητες ὑλικές προϋποθέσεις καί νά διαθέτουν τήν πνευματική καλλιέργεια πού ἀπαιτεῖται. Γιά μᾶς, ἡ πνευματική αὐτή καλλιέργεια, ἐκφράζεται καί βιώνεται μόνο μέσα στήν Χριστιανική Ὁρθοδοξία.

Στή *δεύτερη περίοδο*, στίς ἔμφυτες δυνάμεις προστίθενται βαθμηδόν καί οἱ βουλευτικές ἐνέργειες τοῦ κάθε προσώπου, πού ἀποκτᾶ μέ τήν ἐμπειρία καί τή γνώση. Στή φάση αὐτή, πού εἶναι καί ἡ διαρκέστερη καί καλύπτει τήν πιό ἐνεργό καί δημιουργική ζωή, σημαντικό πάλι ρόλο παίζει ἡ φυσική «*προῖκα*» καί ἐπί πλέον, ἡ οικογενειακή ἀνατροφή καί ἀγωγή, ἡ σχολική μόρφωση καί παιδεία καί ἡ ἐπίδραση πού ἀσκεῖται ἀπό τό στενότερο καί εὐρύτερο περιβάλλον, πού

Δέξου, Κύριε, τό ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς μου, μεταμορφώνοντάς το σέ ὕμνο ἀγάπης καί ταπεινῆς προσευχῆς.

ζεῖ ὁ νέος ἄνθρωπος. Μαζί μέ τίς φυσικές καταβολές καί τίς κεκτημένες βουλευτικές ἐνέργειες πού ἀπέκτησε ὁ νέος, αὐτές εἶναι ἀπαραίτητο νά συνοδεῦνται καί ἀπό γενικότερη μορφωτική κατάρτιση καί κάποια πνευματική καλλιέργεια. Καί πάλι στό χώρο τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς πνευματική καλλιέργεια νοεῖται ἡ συνειδητοποιημένη συμμετοχή στή λατρεία καί στήν μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἴδια πνευματική καλλιέργεια καί ὠριμότητα, χρειάζεται καί στήν *τρίτη περίοδο*, τότε πού ἀρχίζουν νά κάμπτονται σταδιακά ὅλες οἱ σωματικές καί ψυχικές δυνάμεις τοῦ κάθε προσώπου. Μαζί μέ τήν κάμψη τῶν βιολογικῶν καί ψυχικῶν λειτουργιῶν ἐμφανίζεται, συνήθως, καί περισσότερη σωματι-

κή και ψυχική αδιαθεσία, άγχος, κατάθλιψη και ασθένειες, τά όποια αντιμετωπίζονται, συνήθως, από τούς γιατρούς, τούς οικείους και τά φάρμακα. Όταν μάλιστα πλησιάζει τό άγνωστο βαθύ γήρας και ή έγνοια πώς θά τό περάσει, πρό πάντων πώς θά αντιμετωπίσει τό τελευταίο «κακό»πού εΐναι ό θάνατος, τά συμπτώματα αυξάνονται. Τήν περίοδο αυτή εΐναι πιθανόν, ό άνθρωπος νά βρεθεΐ άβοήθητος και νά ζει χωρίς καμιά έλπίδα, νά νιώσει βαριά κατάθλιψη, τάση αυτοκτονίας ή και, σπανιότερα, πραγμάτωση τής άπνευνοημένης πράξης. Στίς περιπτώσεις αυτές, εΐναι σχεδόν βέβαιο, ότι άπουσιάζει όποιαδήποτε πνευματική στήριξη. «Χτές και σήμερα ΐδια κι όμοια, χρόνος μπρός, χρόνια μετά... Ή ύπαρξή σου σε σκοτάδια όλο ηχητότερα βουτιά. Τάχα ή θέλησή σου λίγη, τάχα ό πόνος σου μεγάλος; Άχ, πού 'σαι, νιώτη, πού 'δειχνες, πώς θά γινόμουν άλλος!» (Κώστας Βάρναλης).

Και όμως, υπάρχει ή βοήθεια και ή στήριξη του ανθρώπου, που άλλου; παρά εκεί, που μόνο ή άποκαλυμμένη αλήθεια υπάρχει. Έκει που δεν βρίσκεται ή παραμικρή άναφορά άπελπισίας, όπως άναφέρει συμβολικά ό ποιητής. Σε όλη τήν Άγία Γραφή, τά κείμενα των ΐερών συγγραφέων, τά βιβλία ύμνων και προσευχών τής Όρθόδοξου Έκκλησίας, τέτοιες άπαισιόδοξες περιγραφές για τόν άνθρωπο, τή ζωή και τόν θάνατό του, δεν υπάρχουν πουθενά. Αντίθετα, παντού έξυψώνουν τήν άξια του κάθε προσώπου, σε όλη τή διάρκεια τής ζωής του και στον θάνατόν του άκόμη, όταν, προετοιμασμένος και μετανιωμένος για λάθη και άμαρτίες του, ή ψυχή του μεταβαίνει θριαμβευτικά στην αιωνιότητα τής Βασιλείας του Θεού.

Τρία μόνο, από τόν άμέτρητο θησαυρό που έχει ό άνθρωπος στη διάθεσή του, για νά στηρίζεται στη ζωή του:

1. «Του Κυρίου ή γη, και τό πλήρωμα αυτής, ή οικουμένη και πάντες οι κατοικούντες εν αυτή» (Ψαλ. 23). Μιά αλήθεια που άναφέρεται σε όλους τούς ανθρώπους που έζησαν και ζουν πάνω στη γη, μία πρώιμη ιδέα για τήν σημε-

ρινή «παγκοσμιοποίηση».

2. «Κύριέ μου, Θεέ τής αγάπης και τής στοργής, Έσύ που εΐσαι τό διαρκές στήριγμά μου, τό λυκαυγές και τό λυκόφως τής ζωής μου, χάρισέ μου γηραιά "άνώδυνα, άνεπαίσχυντα, ειρηνικά"... Φύλαξε με, από τά γηραιά που άναδιπλώνονται άδιάκοπα στον έαυτόν τους και σιά άνώφελα παράπονα, που επανέρχονται σιά λάθη του παρελθόντος, τά όποια ή αγάπη σου έχει διαγράψει... Δέξου, Κύριε, τό υπόλοιπο τής ζωής μου, μεταμορφώνοντάς το σε ύμνο αγάπης και ταπεινής προσευχής. Και μέχρι τήν τελευταία μου άναπνοή, κάμε ή έλπίδα τής Άναστάσεως νά πλημμυρίζει τήν ύπαρξή μου, που Σύ δημιουργησες για τήν αιωνιότητα». Μιά προσευχή για όλους τούς πιστούς.

3. Και μία ζωντανή περιγραφή από τόν μεγάλο άγιο Ίωάννη τόν Χρυσόστομο, έναν από τούς Τρεις Ίεράρχες, για τό ποιός εΐναι και πώς νιώθει ό Χριστός, για τό κάθε άνθρωπο: «Εγώ πατήρ, εγώ αδελφός, εγώ νυμφίος, εγώ οικία, εγώ τροφεύς, εγώ ΐμάτιον, εγώ ρίζα, εγώ θεμέλιος. Πάν όπερ άν θέλεις εγώ. Μηδενός εν χρεία καταστής. Έγώ δουλεύσω. Ήλθον γάρ διακονήσαι, ου διακονηθηναι. Έγώ και φίλος και μέλος, και κεφαλή, και αδελφός, και αδελφή και μήτηρ. Πάντα εγώ μόνον οικείως εχε προς έμέ. Έγώ πένης διά σε και αλήτης διά σε επί σταυρου διά σε επί τάφου διά σε άνω υπέρ σου έντυγχάνω τω Πατρί. Κάτω υπέρ σου πρεσβευτής παραγόγονα παρά του Πατρός. Πάντα μοι σύ, αδελφός και συγκληρονόμος, φίλος, μέλος. Τί πλέον θέλεις;» (Ιω. Χρυσόστομου, Όμ. ΟΖ', Εις τόν άγιον Εύαγ. Ματθαϊον, Migne P.G.,58,700).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ΄ΑΙΩΝΑ.

Τοῦ π. Γεωργίου Μποροβίλου, Οἰκονομολόγου, Θεολόγου, διδ. Θεολ.

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

ΑΛΕΞΙΟΣ ΣΠΑΝΟΣ (; -1733)

Μᾶλλον ἢ μετάφραση τοῦ ἔργου, Πρόχειρον ἢ Ἐξάβιβλος τοῦ Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου 1744, ποῦ ἀποδόθηκε σέ ἀνώνυμο, εἶναι ἔργο τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ, ἡπειρώτη λογίου τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ΄ καὶ ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰ.

Ἐκδόσεις: Βενετία, Γλυκὺς 1744, 1766-Θεοδοσίου 1777, 1793.

ΔΑΡΒΑΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (1754/57-1823).

Μεταξὺ τῶν μεταφραστῶν, ποῦ κατὰ κανόνα εἶναι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, συναντοῦμε καὶ λαϊκοὺς.¹ Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ ἐγκατεστημένος στὴ Βιέννη Δημήτριος Δάρβαρης. Μεταφράζει κυρίως ἀρχαίους Ἕλληνες φιλοσόφους. Καὶ ἐνῶ θὰ ἔσπευδε κανεῖς νὰ τὸν χαρακτηρίσει οὐμανιστὴ καὶ ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ἴδιος δηλώνει πὼς μεταφράζει σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Μ. Βασιλείου. Διηλαθῆ, δίνει ὅ, τι τὸ καλὸ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ποῦ στηρίζουν «τὴν καθαρὰν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου»¹ καὶ συμβάλλουν στὴν κατανόησίν του.

Ἔργα:

α΄. Ασφαλὴς ὁδηγία εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων, 1795. Τὸ ἔργο εἶναι μετάφραση τῶν «Ἠθικῶν χαρακτήρων τοῦ Θεοφράστου», τὸ ὁποῖο εἶχε ἐκδόσει ὁ ἴδιος στὸ πρωτότυπο (1783), «εἰς τὴν κοινοτέραν τῶν

Ἑλλήνων διάλεκτον διὰ τὴν τῶν πάντων ὠφέλειαν». Ἐκδόθηκε στὴ Βιέννη.

Ἐκδόσεις: Βιέννη, Βενδότης 1795.

β΄. Ἀληθῆς ὁδὸς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, 1796.

Περιέχει σὲ μετάφραση, ἀπὸ τό ἔργο τοῦ Πλουτάρχου, Περί ἀνατροφῆς τέκνων, τοῦ Ἰσοκράτους, Περί χρηστοπθείας τῶν νέων, τοῦ Ξενοφῶντος, Περί οἰκονομίας καὶ δύο κεφάλαια ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, Ἠθικὰ, Περί καθηκόντων τοῦ ἀντρογύνου.

Ἐκδόσεις: Βιέννη, Βενδότης, 1796.

γ΄ Χρυσοῦν ἐγκόλπιον, 1799.

Μετάφραση τῶν ἔργων, Κέβητος τοῦ Θηβαίου, Πίναξ, καὶ Ἐπικτήτου, Ἐγχειρίδιον. Ἐχει προστεθεῖ σχεδίασμα τοῦ μεταφραστῆ «Περί καθηκόντων τῶν πιστευόντων Θεῖαν Πρόνοιαν».

Ἐκδόσεις: Βιέννη, Βενδότης, 1799.

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΟΛΥΜΠΙΩΤΗΣ (;-)

Λόγιος ἱερομόναχος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἁγία Λάρισα. Τὸ 1758 σπούδασε στὴν Ἀθωνιάδα μὲ δάσκαλο τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη. Διατέλεσε ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Λειψίας (1761-1766). Ἐπιμελήθηκε ἐκδόσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοὺς Λόγους εἰς τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστή τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκου. Μετέφρασε τὶς Μυσταγωγικὰς Κατηχήσεις τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων.

Μυσταγωγικὰ Κατηχήσεις Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, 1766.

Ἐκδόσεις: Λειψία, Βρέιτκοφ, 1766.

1 Δάρβαρης Δημήτριος, Ἀληθῆς Ὁδός, στὸν πρόλογο.

ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΣ

(;-;-)-

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΟΝΤΑΡΗΣ

(~1630-1698).

Ὁ Παρθένιος Πελοποννήσιος εἶναι μᾶλλον τὸ ἴδιο πρόσωπο ποὺ συνέγραψε ἔρμηνεία τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ μετέφρασε λόγους τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων πατέρων, «πεζευθέντες εἰς κοινήν γλῶσσαν». Ἐλάχιστους λόγους τοῦ Χρυσοστόμου ἔχει μεταφράσει καὶ ὁ Γρηγόριος Κονταρῆς². Τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐξέδωσε ὁ μοναχὸς Παχώμιος ὁ ἐκ Τυρνάβου. Ὡς τίτλο ἔχουν, Μαργαρίται, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συγχέωνται μὲ τὸ ὁμότιτλο ἔργο τοῦ Κ. Δαπόντε.

Ἔργο:

Μαργαρίται, 1675.

Ἐκδόσεις: Βενετία, Ἰουλιανὸς 1675, 1681· Γλυκὺς 1683· Σάρος 1688, 1730· Βόρτολις 1755, 1764· Γλυκὺς 1774· Βόρτολις 1778· Θεοδοσίου 1780.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΠΑΡΙΟΣ

(1722-1813).

Ὁ μαχητικὸς κολυβάς καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του μᾶς ἔδωσε καὶ δύο μεταφραστικά. Εἶναι ὁ βίος τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, γραμμένος ἀπὸ τὸν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεο Κόκκινο καὶ τὸ Νέον Λειμωνάριον ποὺ περιέχει μαρτύρια παλαιὰ καὶ νέα καὶ βίους ὁσίων. «Ἐσυνάχθησαν παρὰ τοῦ ἀοιδίμου μητροπολίτου ἁγίου Κορίνθου, κυρίου Μακαρίου Νοταρᾶ, οἷς προσετέθησαν καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου Συναξάρια, Πρὸς τούτοις καὶ ἀσματικὰ Ἀκολουθία εἰς διαφόρους Νεομάρτυρας, φιλοπονηθεῖσαι παρὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Κυρίου Νικηφόρου τοῦ Χίου. Μετεφράσθησαν παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου».

Ἔργα:

α' Ὁ Παλαμὰς ἐκεῖνος, 1784.

2 Βλ. Χρ. Γ. Πατρινέλης, «Γ. Κονταρῆς», [Πρακτικά Α' συνεδρίου], Κοζάνη 1997, σ.459-470

Ἐκδόσεις: Βαουμαϊστέρου 1784.

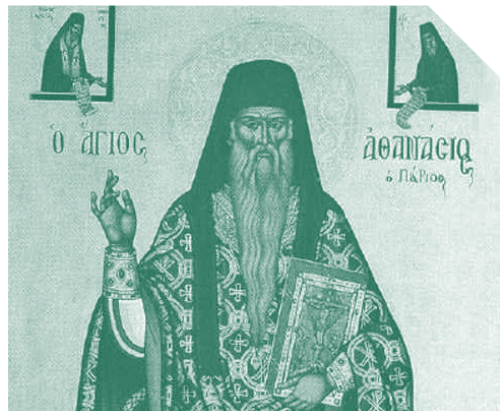
β' Νέον Λειμωνάριον, 1819.

...

Ὁλοκληρώνουμε μὲ τὸ τρίτο αὐτὸ μέρος, τὸ μεγάλο κεφάλαιο τῆς κολοσσιαίας αὐτῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας κατὰ τὸν προηγούμενο τῆς ἐθνεγεροσίας αἰῶνα. Λαμβανομένης μάλιστα ὑπόψη, τῆς ἐποχῆς, τῶν μέσων καὶ τῆς πολιτικῆς κατάστασης στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία, καταστάσεις στίς ὁποῖες πρέπει νὰ συνεκτιμήσουμε καὶ τὴν ἀστάθεια φίλων καὶ ὁμοδόξων, -ὅπως λ.χ. τὴν μαρτυρικὴ κατάληξη τοῦ Ρήγα Φεραίου λίγα χρόνια ἀργότερα- τὸ ἔργο αὐτὸ ξεπερνάει τὰ ἀπλᾶ ἀνθρώπινα μέτρα.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς μεταφραστικῆς ἐκρηξης, ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν φλογερὴ ἐπιθυμία γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀφύπνιση, ἐθνικὴ ἀλλὰ κυρίως θρησκευτικὴ, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιχειρήθηκε ἡ προετοιμασία ἑνὸς λαοῦ, μὲ μηδενικὴ σχεδὸν ἐνδοεπικοινωνία, μὲ ἀνύπαρκα μέσα διακίνησης ἰδεῶν, μὲ τὸν διαρκῆ φόβο μαρτυρικοῦ θανάτου.

Τὸ εὖρος τῶν ἔργων ποὺ μεταφράσθηκαν, ὁ χρόνος ποὺ δαπανήθηκε, ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος φάνηκε ὅτι ἀξιοποιήθηκε στὸ ἔπακρο. Καὶ ὄχι μόνο πρὶν τὴν ἐπανάσταση τοῦ '21 ἀλλὰ καὶ στὴ συνέχεια, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ὑπαρξης τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Δέν πρέπει δέ νά μᾶς διαφεύγει τό γεγονός, ὅτι τά ἔργα αὐτά, κάλυπταν ἱστορικές, ἠθικοθρησκευτικές, φιλοσοφικές, πολιτικές, κοινωνιολογικές ἀπαιτήσεις, καθώς καί ἐπιστημολογικές καί τῶν δύο τομέων δηλ. θετικῶν καί θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, ἀπαραίτητων γιά τήν λειτουργία ἑνός νέου κράτους. Στόχευσαν ἐπίσης, στήν ἐπαναφορά στό ἱστορικό παρόν τοῦ ἐνδόξου ἱστορικοῦ παρελθόντος καί τήν ὑπενθύμιση τῆς «ταυτότητας» ἑνός ὑπόδουλου λαοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ πίστη εἶχε ἐκπέσει σέ δεισιδαιμονία, καί ἡ ἐκπαίδευσή του, παρότι προ-

ερχόταν ἀπό τήν πλέον λαμπρή καί ἐπιφανῆ παράδοση, εἶχε καταλήξει νά περιγράφεται ὡς «κολλυβογράμματα».

Γιά τοὺς λόγους αὐτούς, ὁ νέος ἑλληνισμός ὀφείλει πολλά στήν μνήμη αὐτῶν τῶν μεταφραστῶν. Εἶναι δέ πολύ σημαντικό, ὅτι τά περισσότερα ἔργα σήμερα, μέ τά νέα μέσα πού προσφέρει ἡ τεχνολογία, εἶναι προσβάσιμα γιά μελέτη σέ κάθε ἐνδιαφερόμενο, καθώς προσφέρονται ἀπό ἴσοσελίδα τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης.

BIBLIA ANAPHORAS

- Κ. Θ. Δημαρᾶς, «Καποδίστριας-Μουσοξυδης-Κουτλουμουσιανός», *Θησαυρίσματα* 1 (1962) 14-62, ἰδιαίτερα σ. 16.
- Gentilini Anna, *Fortuna neogreca di Pindaro*, Padova: ed. Liviana, 1971 (Ἀναφέρεται ἀπό τόν Μανούσακα, «Περί τῶν εἰς τήν νέαν ἑλληνικήν μεταφράσεων τοῦ Πινδάρου» στά *Θησαυρίσματα*, Μ. Μανούσακας 4 (1967) 239).
- Ἑλένη Κακουλίδη, Κατάλογος ἑλλ. χειρογράφων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας, *Θησαυρίσματα* 8 (1971) 249-273
- Βιβλιοθήκη Λάμπρου Σπ., Κώδ. 5, 18ου αἰ. φ 153ν – 163r, Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Λόγος περὶ ἐξόδου ψυχῆς καί περὶ τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεταφρασθεὶς παρά Κωνσταντίνου Δαπόντε, *Νέος Ἑλληνομνήμων*, ΙΖ´ (1923) ἰδ. σ. 90.
- Βιβλιοθήκη Λάμπρου Σπ., Κώδ. 6, 18ου αἰ. φ 171, «Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀφορισμούς τοῦ Ἱπποκράτους, καταστρωθεῖσα εἰς πεζὴν φράσιν παρά Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων», *Νέος Ἑλληνομνήμων*, ΙΖ´ (1923), σ. 91. .
- Κ. Ι. Δουβουνιώτης «Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος», *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, 13 (1914) 451-463.
- Μ. Ἡ. Μαλανδράκη, *Ἡ Πατριὰς Σχολή*, Ἀθήνα 1911, σ.52. Ὁ Δανιὴλ Κεραμεὺς μετέφρασε ἀρχαῖους συγγραφεῖς καί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.
- Στ. Μπαϊρακτάρης, *Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε´ καί ἡ μετάφρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς*, Ἀθήνα 1965, σ. 3.
- Τ. Γριτσόπουλος, «Γρηγόριος Ε´ ὁ Πατριάρχης τοῦ Ἑθνους», *Δελτίο Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας* 14 (1960) σ. 182. Μετέφρασε Γρηγορίου Παλαμᾶ Λόγους,
- Γ. Γ. Παπαδόπουλος, *Τά κατά τόν ἀοίδιμον πρωταθλητὴν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος τόν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τόν Ε´*, Ἀθήνα: Ἐθν. Τυπογραφεῖο 1865.τ.1, σ. 182, 195-196.
- Γ. Ε. Μποροβίλος, «Μεταφράσεις πατερικῶν ἔργων περὶ τό τέλος ΙΗ´ καί ἀρχές ΙΘ´ αἰ., *Ἀνάπλασις*, περ. Γ´ ἀρ. φ. 323, Ἰαν. Φεβ. 1989, σ. 18, 23. Περιέχει στοιχεῖα γιά τήν κίνηση τῶν μεταφράσεων στό Ἅγιον Ὄρος, στήν Κων/πολη καί τή Σμύρνη. Ἀναφέρεται καί σέ ἄλλη μετάφραση ἀπό τόν Ἰωάννη Λίνδιο, ἀνθολογημένη ἀπό τόν Ἰωάννη Χρυσόστομο, τήν ἐπικληθεῖσα «Χρυσοπηγὴ», (παιδικό).
- Γ. Ε. Μποροβίλος, *Περί τῆς καταστάσεως τοῦ κλήρου στή Σμύρνη κατά τόν ΙΗ´ αἰ.*, *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 8 (1990) 65-86. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξετάζει τήν μετάφραση ἀπό τόν ἀρχιδιάκονο Γρηγόριο τῆς Μητροπόλεως Σμύρνης (μετέπειτα Πατριάρχην Κων/πόλεως Γρηγόριο Ε´) τοὺς λόγους «περὶ ἱερῶσύνης», τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

Ο ΦΟΒΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Του κ. **Εύσταθίου Ριμπᾶ**, πρ. Διευθυντή Ραλλείου Παιδ. Ακαδημίας

Ὁ Φόβος εἶναι ἓνα φυσιολογικό συναίσθημα καί εἶναι ἀπαραίτητος νά ὑπάρχει, διότι μᾶς προφυλάσσει ἀπό πιθανούς ὑπαρκτούς κινδύνους. Κατά τόν ἴδιο τρόπο ὁ φόβος Θεοῦ, ἡ μνήμη θανάτου καί τῆς Κρίσεως προφυλάσσει τόν εὐσεβή ἀπό τήν ἁμαρτωλή, ἄσωτη καί ἀκόλαστη ζωή καί τήν, κατά συνέπεια, καταδίκη τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ὁ φόβος- δέος, ἡ μετάνοια καί ἡ εὐσεβής ζωή μαζί μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπαλλάσσουν τόν πιστό ἀπό τήν αἰώνια καταδίκη.

Τό ἄγχος ἔχει συχνά νά κάνει μέ φανταστικούς κινδύνους ἢ καταστάσεις, τό ὅποιο πυροδοτεῖται ἀπό ἓνα τραυματικό γεγονός πού μᾶς ἔχει συμβεῖ ἢ ἐπειδή κάποιος μᾶς ἔχει φοβίσει.

Τόν φόβο τόν χρειαζόμαστε μέχρις ἐκεῖ πού μᾶς ἐπιτρέπει νά εἴμαστε ἐνεργοί καί νά μᾶς προστατεύει γιά νά προετοιμαζόμαστε γιά πιθανό κίνδυνο ἢ φόβο. Ἡ γενναιότητα δέν προϋποθέτει τήν ἀπουσία τοῦ φόβου, ἀλλά τή διαχείρισή του. Νά μὴν ἀφήνουμε τό φόβο τοῦ παρελθόντος νά καθορίζει τό παρόν καί τό μέλλον, ἀλλά μέ ἐκλογίκευση καί νηφαλιότητα νά τό ἀντιμετωπίζουμε.

Ἡ ζωή προχωράει μέ ἢ χωρίς φόβους, οἱ ἀλλαγές της δέν συνδέονται πάντα μέ δυσάρεστα ἢ καταστροφικά γεγονότα. Ὅμως ὅταν φοβόμαστε, δυναμιτίζουμε τήν ἴδια τή ζωή μας. Λοιπόν, ἐμπιστέψου τόν ἑαυτό σου, μπόρεῖς, κινήσου μέ ἐπιμονή χωρίς νά ἀπογοητεύεσαι καί θά ὑπερβαίνεις τά ἐμπόδια καί θά ἔχεις καλά ἀποτελέσματα.

Ὁ φόβος κυριαρχεῖ ὅταν δέν θέλουμε νά ταράξουμε τήν ἄνεσή μας καί νά μποῦμε σέ ἀλλαγές καί νέες δραστηριότητες. Ὁ Ἄπ. Παῦλος στό «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπό τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ...» (Ρωμ. 8,35) ὑπα-

κούει γιά νά μὴ χωριστεῖ καί δείχνει ὅτι ἡ ὑπακοή καί ἡ ἀγάπη φτάνουν τά ὅρια τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας. Ἐλευθερίας ἀπό τόν ἐγωϊσμό, ἀπό τά πάθη, ἀπό τό φόβο καί τό θάνατο.

Οἱ αἰτίες τοῦ φόβου εἶναι ποικίλες, ὅπως: φόβος γιά ἀποτυχία, φόβος γιά νά ἀποφασίσεις γιά κάτι, φόβος γιά ἀρνητικές περιπτώσεις καί δυσκολίες, φόβος λόγο ἔλλειψης ἐμπιστοσύνης στόν ἑαυτό σου, φόβος ἀπό ἀνασφάλεια, ἀπό τραυματικές ἐμπειρίες, ἀπό τελειομανία κ.τ.λ.. Μέ τόν καιρό καί τήν ἀπόκτηση ἐμπειριῶν οἱ φόβοι ὑποχωροῦν.

Οἱ ἐμπειρίες εἶναι τό καλύτερο μάθημα γιά τόν φόβο, γιατί ἔτσι μαθαίνεις καί ἀντι-

μετωπίζεις τόν φόβο μέ νηφαλιότητα. Όταν κατανοήσουμε τό αίτιο τοῦ φόβου, ἀρχίζει ἡ ἐπούλωση τοῦ τραύματος πού αὐτός εἶχε προκαλέσει καί οἱ ἀπωθημένες σκέψεις, τά συναισθήματα, οἱ πεποιθήσεις κ.τ.λ.

Ἔτσι κατανοοῦμε καλύτερα τούς ἄλλους καί γινόμαστε ἀνεκτικοί καί δέν κατηγοροῦμε εὐκόλα τούς συνανθρώπους μας. Οἱ ἐμπειρίες αὐτές μᾶς κάνουν πιό ἀνθρώπινους γιατί «κοινή ἡ μοίρα», καί δέν γνωρίζουμε τί τέξεται ἡ ἐπιούσα. Κατά συνέπεια, ἡ ἐμπειρία αὐτή μᾶς μαθαίνει νά διαχειριζόμαστε σωστά τά συναισθήματά μας, νά αὐξάνεται ἡ αὐτοπεποίθησή μας καί μέ ἄνεση νά προχωροῦμε στή ζωή μας, δημιουργώντας, μέ θετικές ἢ ἀρνητικές ἀλλαγές. Θά ἐπικεντρώνουμε τίς δραστηριότητές μας στό σκοπό πού ἔχουμε θέσει, θά ἐλέγχουμε τά πράγματα καί δέν θά ἐξαρτοῦμαστε ἀπό τούς ἄλλους, ἀλλά θά προχωροῦμε μέ τίς δικές μας δυνάμεις καί μεθόδους.

Τό πρόβλημα ὁμως εἶναι στό τί θέλουμε γιά τή ζωή μας. Τί περιμένουμε, τί προσδοκίες ἔχουμε, τί ἐπιδιώκουμε, τί σκοπούς ἔχουμε. Σκεπτόμενοι τά ἐρωτήματα αὐτά

βρίσκουμε τίς πρωταρχικές αἰτίες τῆς δυσφορίας καί τῶν ἐπιθυμιῶν μας καί προσαρμολογοῦμαστε ἀναλόγως. Ὁ πνευματικός ἐξοπλισμός μας θά μᾶς ὀδηγήσει νά ἀποφασίσουμε τί μᾶς συμφέρει καί πῶς θά τό κατορθώσουμε. Δέν ἀξίζει τόν κόπο καί τούς ἀγῶνες νά ἀπαρνηθοῦμε τήν πρόσκαιρη ἱκανοποίηση πού μᾶς προσφέρουν ἡ τεμπελιά, ἡ γκρίνια καί τά περιττά γιά κάτι μόνιμο ἢ καί αἰώνιο; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κοινωνικό ὄν καί σχετίζεται ἢ πρέπει νά σχετίζεται μέ τό Θεό καί τούς ἄλλους συνανθρώπους του μέ ἀγάπη «ἐν ἐλευθερίᾳ» γιά νά εὐτυχεῖ. Στίς σχέσεις του αὐτές, θά ἀδιαφορήσει γιά τίς ἀνάγκες τῶν συνανθρώπων του ὅταν αὐτοί εἶναι: μόνοι, ἀδύναμοι, ἄρρωστοι, δεινοπαθοῦντες, ἀπελπισμένοι, κ.τ.λ.; Μπορεῖ ἔτσι νά εὐτυχήσει; Θά ἔχει ἥσυχη τή συνείδησή του ἀδιαφορώντας; Δέν ἀξίζει μιά θετική ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν καταστάσεων, μέ τή συμπαράσταση καί τήν ἀλληλοβοήθεια;

Πόσο ὁμορφη καί ὠραία εἶναι ἡ ἀγαπνητική σχέση πού γεμίζει ἡμερία, γαλήνη καί

Ἡ γενναιότητα δέν προϋποθέτει τήν ἀπουσία τοῦ φόβου, ἀλλά τή διαχείρισή του

ἀνακούφιση τήν ψυχῇ τοῦ ἀδελφοῦ μας; Δέν εἶναι ἡ προτροπή τοῦ Χριστοῦ «γνώσεσθε τήν ἀλήθειαν, καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰω. 8,33) ἢ «φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τόν φόβον» (Α΄ Ἰω. 4,18) ἢ «Ἐγώ εἶμι ἡ ὁδός καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή» (Ἰω. 14,6);

Αὐτή εἶναι ἡ καλύτερη συνταγή γιά νά μή φοβόμαστε καί νά εὐτυχοῦμε καί ἐμεῖς καί οἱ ἄλλοι στή ζωή μας. Μέ αὐτή τή στάση στήν καθημερινή ζωή μας, ἂν δέν ἀλλάξου-

με τόν κόσμο ὅλο, βεβαίως καί δέν θά τόν κάνουμε χειρότερο καί ἐμεῖς θά εἴμαστε εὐτυχεῖς.

...

Φοβίες. Ὃταν ὁ φόβος δέν εἶναι πραγματικός ἀλλά γεννιέται στό μυαλό μας, γίνεται ψυχολογικός, γίνεται ἄγχος, εἶναι πιά φοβία. Δημιουργεῖ ἀνψυχία, ἀγωνία, ταραχή, χωρίς νά ὑπάρχει κίνδυνος.

Ὁ ψυχολογικός φόβος-ἡ φοβία, ἔχει βάση τό νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καί τή φαντασία του. Δηλαδή, εἶναι νοπη κατασκευή τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ καί ἐπηρεάζει τήν ψυχική κατά-

στής καθημερινές ἀπλές μικρές χαρές πού εἶναι γύρω μας καί πολλές, ὅπως: πές μιά καλημέρα σ' ὅποιον συναντήσεις, χαμογέλα στά παιδιά τῆς γειτονιάς καί παίξε μαζί τους, παραχώρησε τή θέση σου σέ ἀνθρώπους Α.Μ.Ε.Α, παίξε μέ τά ζῶα τοῦ σπιτιοῦ ἢ τῆς γειτονιάς σου, δῶσε θάρρος σέ κάποιον πού τό χρειάζεται... καί τόσα ἄλλα, ὅπως: βγές στή φύση νά ἀπολαύσεις τόν καθαρό ἀέρα, νά μυρίσεις-νά ὀσφρανθεῖς τά ἀρώματα τῶν βοτάνων, νά χαρεῖς τήν ὀμορφιά τῶν λουλουδιῶν, νά λουστῆς τίς ἀκτίνες τοῦ ζωογόνου ἡλίου, καί τόσα ἄλλα μικρά καθημερινά πρόξενα χαρᾶς πράγματα.

Δῶσε τήν ἀγάπη σου καί τήν ἐλεημοσύνη σου, πού νά ἔχει κόστος, νά σοῦ στοιχίζει, δηλ. νά μὴν εἶναι σάν νά μὴν ἔχει ἀντίκρισμα [ὅπως τό ἔλαιον καί ὁ οἶνος τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη ὁ ὁποῖος ἐκτός ἀπό τήν ἀνάληψη χρήσιμων κατά τήν ὁδοιπορία του πραγμάτων, διακινδύνευσε καί τή ζωή του γιά νά βοηθήσει τόν παραπεσόντα στους ληστές]. Ἡ ἀγάπη μέ ὅλη τήν ψυχή, μέ ὅλη τή δύναμη, μέ ὅλη τήν καρδιά, ἐν ἐλευθερία «γεμίζει» τόν ἄνθρωπο καί δέν ἀφήνει κενά γιά φόβο καί φοβίες. Ἀντιθέτως, ἡ ἀπόρριψη τῆς ἀγάπης, πού δέν ἀγαπάει τόν Θεό «μένει ἐν τῷ θανάτῳ» (Α΄ Ἰω. 3,15). Μή καλυπτόμαστε πίσω ἀπό τήν ἀνεπάρκεια τῶν ἄλλων [δηλ. τί ἔκανε ὁ ἱερέας καί ὁ λευίτης τῆς παραβολῆς]. Τό ζήτημα εἶναι τί κάνω ἐγώ, ἐσύ, οἱ ἄλλοι. Αὐτό εἶναι τό ζητούμενο.

Ὁ πνευματικός ἐξοπλισμός μας θά μᾶς ὀδηγήσει νά ἀποφασίσουμε τί μᾶς συμφέρει καί πῶς θά τό κατορθώσουμε

στασή του καί ἔχει δυσμενῆ ἀντίκτυπο στή λήψη ἀποφάσεων καί ἐπιλογῶν. Παγώνει καί φυλακίζει τήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου καί ἀνακόπτει τήν ἐξέλιξή του ὑπηρετώντας τά νοπηκά κατασκευάσματα τοῦ φόβου καί ἀναπαράγει τίς φοβικές ἀμυντικές ἀντιδράσεις πού γίνονται χειρότερες.

Ἀποτίναξε λοιπόν ὅλα αὐτά τά ἀρνητικά στερεότυπα καί προκαταλήψεις πού σέ κάνουν προκατειλημένο καί ἄδικο. Ἀρκέσου

Ἐνημερώνουμε τούς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ μας, ὅτι τό νέο τηλέφωνο τοῦ Γραφείου μας, στό ὁποῖο μποροῦν νά ἐπικοινωνοῦν εἶναι: 210 6428331 καί οἱ ὥρες τῶν ἐργάσιμων ἡμερῶν: 08.30-14.00

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΗΜΕΡΙΔΑ Χ.Ε.Ε. & Χ.Ε.Ε.Λ.

Μέ απόφαση τών Δ.Σ. τών Ένώσεων «Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων» καί «Χριστιανική Ένωση Έκπαιδευτικών Λειτουργών» καί τήν σύμφωνη γνώμη καί εύλογία τής Αδελφότητος «ΖΩΗ», πραγματοποιήθηκε τό Σάββατο 23 Σεπτεμβρίου 2023, ημέριδα γιά τά μέλη καί τούς φίλους τών ανωτέρω Ένώσεων.

Οί Ένώσεις μας, μετά τήν μακρά περίοδο τής λόγω πανδημίας άναστολή πολλών δράσεων, πήραν τήν απόφαση τής πραγματοποιήσεως τής ημέριδας, γιά νά επανέλθουμε sé κανονικούς ρυθμούς καί έπαναδραστηριοποίηση τών στελεχών.

Η «Ημερίδα» άρχισε μέ Θεία Λειτουργία στόν Ί.Ν. Μεταμορφώσεως τού Σωτήρος, στόν Άγία Παρασκευή, έδρα τής Αδελφότητος «ΖΩΗ».

Μετά τήν Θεία Λειτουργία, προσεφέρθη σύντομο πρωινό, καί δόθηκε χρόνος γιά έπικοινωνία καί άναστροφή τών προσελθόντων.

Άκολούθησαν τρεις εισηγήσεις από νέους έπιστήμονες, πού ή ένασχόλησή τους μέ έπίκαιρα καί φλέγοντα ζητήματα τού καιρού μας θά έδινε μιά εικόνα τής σημερινής πραγματικότητας μέ νηφαλιότητα, ψυχραιμία καί κυρίως, θά έδειχνε τίς πνευματικές προσεγγίσεις γιά έναν πιστό έπιστήμονα τής έποχής μας.

Προηγήθηκε ή έναρξη καί ή εύλογία από τόν Προϊστάμενο τής Αδελφότητος Θεολόγων «ΖΩΗ» άρχιμ. Βασίλειο Μπλάνα, καί ό χαιρετισμός από τόν Πρόεδρο τής οργανωτικής έπιτροπής τής ημέριδας, κ. Ηλία Κατσούφη, Όμοτ. Καθηγητή Ε.Μ.Π. καί Πρόεδρο τού Δ.Σ. τής Χ.Ε.Ε.

Τήν πρώτη εισήγηση παρουσίασε ό κ.

Ιωάννης Κοντόπουλος, άπόφ. τής Σχολής Ηλεκτρ.-Μηχανικών τού Ε.Μ.Π., καί διδάκτωρ Άστροφυσικής τού Παν. Cornell, έρευνητής στόν Άκαδημία Άθηνών. Θέμα του **«Τεχνητή Γενική Νοημοσύνη: ή νέα πρόκληση τής άνθρωπότητας»**.

Αναφέρθηκε στό Γλωσσικά Μοντέλα Μεγάλης Κλίμακας (Large Language Models) πού εΐναι ύπολογιστικά προγράμματα Τεχνητής Γενικής Νοημοσύνης (Artificial General Inteligence) τά όποία άναπτύσσονται μέ ραγδαίο ρυθμό τά τελευταία χρόνια. Έξέθεσε τίς άπαιτήσεις τών συστημάτων αυτών, τόν τρόπο λειτουργίας τους, τό τί έπιδιώκεται νά έξυπηρετήσουν, τίς σημερινές δυνατότητές τους άλλα καί στό προβλήματά τους, τίς μελλοντικές προοπτικές αυτών καί άλλων δυναμικών εφαρμογών τής ΑΓΙ καί κυρίως, αυτό πού προβληματίζει κάθε άνθρωπο άλλα καί πιστό, τίς προκλήσεις πού καλούμαστε νά αντιμετώπισουμε.

Η δεύτερη εισήγηση τού **κ. Χρήστου Γκενάκου**, Οικονομολόγου, Καθηγητή Οικονομικών στό Cambridge Judge Business School, University of Cambridge, μέ θέμα **«Κατανοώντας τήν παγκοσμιοποίηση»**, εΐχε ώς στόχο, στόν

χρόνο πού μιιά εισήγηση παρέχει, νά δώσει μέ έποπτικό τρόπο νά κατανοήσουμε τίς βαθύτερες αίτιες καί τήν εξέλιξη τής παγκοσμιοποίησης. Δεύτερον, νά αναλύσει τίς διαφορές του τρέχοντος κύματος παγκοσμιοποίησης καί τίς συνέπειές του γιά τίς έπιχειρήσεις, τούς έργαζόμενους καί τίς κυβερνήσεις. Τρίτον, νά δώσει ένα πλαίσιο σκέψης γιά τό μέλλον τής παγκοσμιοποίησης. Ό όμιλητής, μέ τό έποπτικό ύλικό, τά διαγράμματα καί τούς πίνακες, άποτύπωσε μιιά εικόνα του εϋρους του προβλήματος, καί προβλημάτισε γιά τόν τρόπο πού ό πνευματικός άνθρωπος πρέπει νά τοποθετηθεί άπέναντι στην νέα αυτή πραγματικότητα.

Τίς εισήγήσεις στην ήμερίδα, όλοκλήρωσε ό **κ. Έμμανουήλ Παντερής**,

Βιολόγος, διδ. Βιολογίας ΕΚΠΑ, Καθηγητής Βιολογίας στό Α.Π.Θ. μέ τίτλο «**Ο Νεύτων τώρα δικαιώνεται!(?)**». Ό εισηγητής, κάνοντας μιιά ιστορική άναδρομή με χρήση εϋγλωττων εικόνων, τόνισε ότι οι άνθρωποι άνέκαθεν ζούσαν σέ διαμάχη μέ τό περιβάλλον, κά-

νοντας χρήση τών υλικών πού ήσαν άπαραίτητα γιά τήν επιβίωσή τους, μέ ό,τι αυτό συνεπάγεται. Όλοι οι άρχαιοι πολιτισμοί, λειτούργησαν καταστροφικά γιά τό περιβάλλον, αλλά λόγω του μικρού πληθυσμού τής γής καί τής άγνοιας, μπορούσαν νά έχουν κάποια έλαφρυντικά, τά όποια όμως δέν μπορούν νά δοθούν σέ μās σήμερα, σέ έναν πλανήτη πού ξεπερνά τά 8 δις. κατοίκων καί του όποιου πλανήτη οι δυνατότητες είναι πεπερασμένες καί συγκεκριμένες. Η άναφορά του στον Νεύτωνα σχετίζεται μέ τό ότι ήταν φυσικός, αλλά καί μελετητής τής Άγίας Γραφής. Ό Νεύτων, τόνισε ό εισηγητής, μέ βάση ύπολογισμούς πού είχε κάνει, είχε προβλέψει τό τέλος του κόσμου, όχι γιά άλλους λόγους, αλλά λόγω τής καταστροφικής μανίας του ανθρώπου,

πρός τό τέλος του 21ου αι. Καί ό όμιλητής κατέληξε, μέ τήν έπισήμανση: "Η θά πάψουμε νά άδιαφορούμε γιά τό μέλλον του πλανήτη καί έτσι θά έπιβιώσουμε, ή μέ τήν άδιαφορία μας ό Νεύτων θά δικαιωθεί γιά τήν πρόβλεψη του.

Μετά τίς εισηγήσεις, δόθηκε χρόνος γιά έρωτήσεις, στις όποίες οι εισηγητές έδωσαν διευκρινίσεις καί διασαφηνίσεις.

Η ήμερίδα, στό μέρος τών εισηγήσεων, έκλεισε άπό τόν **π. Ίωαννίκιο Γιαννόπουλο**, μέλος τής άδελφότητας, Θεολόγο καί Ψυχίατρο, ό όποιος κάνοντας άναφορά στην διδασκαλία του άγ. Μαξίμου του όμολογητου στα κεφάλαια «Περί άγάπης», έπικεντρώθηκε στό ότι τά αγαθά πού μās παρέχει ό Θεός στην δημιουργία Του, πού είναι «καλά λίαν» καί αυτά, όφείλουμε νά τά χρησιμοποιούμε ως έλλογα όντα, μέ διάκριση γιά τήν χρήση τους.

Η όλη εκδήλωση έκλεισε μέ γεϋμα τό όποιο προσέφερε ή Άδελφότης «ΖΩΗ» σέ όλους εκείνους πού μπορούσαν νά μείνουν, ώστε νά ύπάρξει μιιά περαιτέρω έπικοινωνία στην κοινή τράπεζα. Καί πράγματι, σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες, άνω τών 200 νέων έπιστημόνων (κυρίως) είχαμε τήν χαρά νά όλοκληρώσουμε τήν ήμερίδα στην Τράπεζα τής άδελφότητας, νά ψάλλουμε καί νά δοξολογήσουμε τόν Θεό, καί νά δώσουμε ένα μικρό άναμνηστικό ευχαριστίας στους εισηγητές.

Ένημερωτικά νά πούμε, ότι στην ιστοσελίδα τής ΧΕΕ καί ΧΕΕΛ, xee.gr, όσοι ενδιαφέρονται, μπορούν νά παρακολουθήσουν τίς εισηγήσεις, τήν συζήτηση καί τό κλείσιμο τής ήμερίδας. Στο περιοδικό τής ΧΕΕ «Ακτίνες», θά δημοσιευτούν σταδιακά, τά κείμενα τών εισηγήσεων, όπου οι ενδιαφερόμενοι θά μπορούν νά δούν καί τίς βιβλιογραφικές άναφορές καί τήν τεκμηρίωση.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΣΟΥ

Τὸ ξύλινο τραπέζι μου βωμός
καί ἄμφια τὰ νιάτα μου φοροῦσα.
Καθὼς τὸ λόγο Σου ἱερουργοῦσα
ἡ τάξη ὅλη ἄστραφτε, ναός!

Ἐγέρασα. Στὴν ἔδρα προχωρῶ
μὲ δέος. Γολγοθᾶς μου ἔχει γίνει!
Καὶ σταυρωτές μου τῶν παιδιῶν τὰ σμήνη.
-Ἡμαρτον, Κύριε, -μὰ δὲν μπορῶ.

Κουράστηκα! Καὶ πῶς νὰ Σοῦ τὸ πῶ;
Δὲν ἔχω πιά τὴν πρώτη μου τὴν πίστη.
Τοῦ ζήλου ἡ φωτιά βαθιά μου ἐσβήστη
κι ἴσως καὶ νὰ 'παψα νὰ Σ' ἀγαπῶ.

Ἄς ἦταν ἡ σπασμένη μου φωνὴ
νὰ 'λεγε πάλι γιὰ τὰ θαύματά Σου
γιὰ τὸ ἄσωτο παιδί, γιὰ τὸ σποριά Σου
κι ἡ τάξη μου νὰ λάμψει φωτεινὴ.

Κι ὦ θαῦμα! Ἀκούω τὴ φωνὴ χρυσὴ
νὰ βγαίνει ἀπ' τὰ γεροντικά μου χεῖλη.
Χωρὶς τὸν ἄγγελό Σου νὰ 'χεις στείλει
τρέμω· τὸ νιώθω πῶς μιλάς'Εσύ!

Στοὺς μαθητές μου'Εσύ μυσταγωγός!
Τὰ χεῖλη μου στὰ λόγια Σου κινοῦσα
Ἐσένα μέ τὰ μάτια μου κοιτοῦσα
Κι ἡ τάξη ὅλη ἄστραψε, ναός!

Ἐλευθέριος Μάϊνας, 1928-1996

ΣΧΟΛΙΑ... ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Τό ἀκοῦμε ὄλο καί πίο συχνά. Για κάθε θέμα στό ὁποῖο προκύπτει ἡ ἄγνοια πολλῶν, ἡ ἄμεση ἀντίδραση συγκεκριμένων ομάδων (δημοσιογράφων καί κ.ἄ) σχετίζεται μέ τήν καταδίκη τοῦ Σχολείου. Ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι «στό σχολεῖο δέν μᾶς εἶπαν τίποτα γι' αὐτό» ἢ ὅτι δέν ἐπιτρέπεται στό σχολεῖο «νά μή μαθαίνει αὐτό στά παιδιά». Ἀπό τήν Ἱστορία ὅπως τή θέλουμε, ἀπό τίς νέες τεχνολογικές ἐξελίξεις καί κυρίως γιά τήν καλή τους χρήση, γιά τό ..ποδόσφαιρο, τίς διαπροσωπικές καί διαφυλικές σχέσεις κ.ἄ.

Ἴσως θά ἔπρεπε, γιά νά εἴμαστε στό πνεῦμα τῶν καιρῶν, νά δημιουργήσουμε ἕνα hashtag#dentomathamestoscholeio, ὅπου κάθε πικραμένος θά γράφει τόν προσωπικό του πόνο. Ἐπειδή τό θέμα εἶναι σοβαρό, πρέπει νά εἰπωθοῦν μερικές ἀλήθειες. Ὅτι δηλαδή:

1. Τό Σχολεῖο δέν μαθαίνει στά παιδιά, «τούς τροφίμους τῆς ἐκπαίδευσης» ὅπως ἔλεγαν οἱ παλαιοί, τά πάντα.

2. Εἶναι ἄγνωστο σέ ὅσους προγραμματίζουν τή διδακτέα ὕλη, τί πρόκειται νά προβληματίσει στό μέλλον τούς χιλιάδες, μᾶλλον ἑκατομμύρια, ἀποδέκτες τῆς σχολικῆς παιδείας.

3. Τό Σχολεῖο ἔχει σκοπό νά δείξει τίς κατευθυντήριες γραμμές καί νά μάθει «τό διάβασμα», τήν «ἔρευνα», τή δίψα γιά γνώση καί τόν τρόπο διαχείρισῆς τῆς καί κατὰκτησῆς τῆς.

4. Εἶναι ἐπίσης ἄγνωστο τό τί προσλαμβάνει καθεῖς ἀπό τήν ὅλη μαθησιακή διαδικασία. Ἐπισημαίνουμε τό πίο σύνηθες, ὅτι «ἐμένα δέν μέ ἐνδιαφέρει τό Χ μάθημα». Πῶς μπορεῖ κάποιος μέ αὐτή τήν ἀντιμετώπιση νά λέει ὅτι δέν τοῦ ἔμαθε τό Σχολεῖο κάτι; Εἶναι σίγουρος γι' αὐτό καί ἔχει βεβαιότητα ὅτι ἡ μνήμη του δέν τόν ἀπατᾷ;

5. Τίς περισσότερες φορές, ἡ κατηγο-

ρία ἀποδίδεται γιά τελείως ἐξειδικευμένες γνώσεις, οἱ ὁποῖες χωρίς τήν προϋπόθεση τῶν βασικῶν δέν γίνονται κατανοητές. Κατά συνέπεια, ὅταν κάποιος ἀγνοεῖ τά βασικά, πῶς διατυπώνει κριτική καί κατηγορεῖ γιά τά ἐπί μέρους καί τά εἰδικά;

6. Ἡ ἐπιστήμη καί ἡ ἔρευνα προχωροῦν μέ ἱλιγγίδεις ρυθμούς στήν ἐποχή μας. Πῶς μπορεῖ νά προβλεφθεῖ τό νέο, σέ προγενέστερο χρόνο;

7. Ὁ μαθητής στό Σχολεῖο, προσέρχεται στή Γενική Παιδεία. Οἱ ἐκπαιδευτικοί πρέπει νά ἐπισημαίνουν τήν διαδικασία εὐκαιρως-ἀκαιρως τό ὅτι δηλαδή ἡ γνώση πορεύεται ἀπό τό γενικό πρὸς τό εἰδικό καί ὄχι τό ἀντίστροφο. Καί ὅτι αὐτό δέν ἀποτελεῖ ἰδιαιτερότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἀλλά εἶναι ἡ διαχρονική πρακτική, ἡ ὁποία ἐν τοῖς πράγμασι ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ἡ πίο ἀποτελεσματική. Γιά τό λόγο αὐτό, δέν θά μάθουμε τίς ἐξαιρέσεις ἀλλά τόν κανόνα. Δέν θά μάθουν τά παιδιά τήν ἀδυναμία καί τά τρωτά τοῦ χαρακτῆρα τῶν ἡρώων τοῦ '21, ἀλλά πρῶτα τό μεγαλεῖο τῆς θυσίας τους κ.λ.π.

8. Τό σχολεῖο δέν μπορεῖ νά ἀποτελέσει χῶρο πού θά λέγεται τό ὅτιδήποτε χωρίς νά ἀξιολογεῖται ἀπό τούς ἐπαῖοντες. Πρέπει τό παρεχόμενο -μορφωτικό καί διδακτικό ὑλικό-, νά σχετίζεται μέ τήν γενική παιδεία καί γνώση καί τίς βασικές δεξιότητες. Αὐτά δέν ἀπορρίπτουν ἀναθεωρήσεις, ἀλλά δέν σημαίνει ὅτι κάθε ἀναθεωρητής θά θέτει τίς ἀρχές του ἄκριτα καί ἀδοκίμαστα. Ὁμοίως δέν μπορεῖ κάθε φορέας ἢ κοινωνική ομάδα νά θέλει νά περιληφθεῖ αὐτό πού ἐκφράζει ἢ αὐτό στό ὁποῖο δραστηριοποιεῖται, στό σχολικό πρόγραμμα, στήν κάθε μορφή διδακτικῆς ὕλης, εἴτε αὐτή ἐντάσσεται στό ἐπίσημο πρόγραμμα (curriculum) εἴτε στό παραπρόγραμμα (hidden curriculum). Εἶναι αὐτό πού ἀκοῦμε συχνά τόν τελευταῖο καιρό

«νά διδάσκεται τό ποδόσφαιρο (ή διάφορα άλλα) στό σχολείο». Μπορεί νά άρέσει σέ πολλούς, αλλά δέν είναι δουλειά του γενικού σχολείου. Καί στή Γυμναστική άκόμα, δέν είναι όρθό νά μονοπωλεῖ τήν ύλη.

9. Τέλος, κάθε τι καινούργιο, δέν μπορεί νά περιλαμβάνεται στό σχολικό πρόγραμμα καί τήν ύλη του. Είναι χαρακτηριστικό, ότι κάθε άδαής περί τά εκπαιδευτικά, επειδή τυγχάνει νά έχει δημόσιο βήμα, επιθυμεί νά εισηγηθεῖ νέο πρόγραμμα.

Χαρακτηριστικά θά αναφερθοῦμε, σέ μία ήθοποιό, ή όποία διαρρηγνύει τά ίμάτιά της γιατί ξεκινάει τό μάθημα μέ προσευχή, είναι αντίθετη μέ τό ότι κάνουν θρησκευτικά τά παιδιά στό σχολείο, τά όποια κατά τήν γνώμη της πρέπει νά καταργηθοῦν, καί αντί γιά θρησκευτικά νά εισαχθεῖ ή «σεξουαλική διαπαιδαγώγηση». Όποιος τό άκουγε αυτό, θά τό προσπερνοῦσε χωρίς νά δίνει σημασία. Ή «έπωνυμία» της όμως, κάνει τίς άπόψεις της παγκοίνως γνωστές, ώστε τήν συγκεκριμένη ήμέρα νά μή λείπει από καμία ιστοσελίδα.

Άλλος παράγων του δημοσίου βίου, μέ προνομιακή τηλεοπτική προβολή, ξεσπαθώ-

νει μέ άφορμή συζήτηση γιά τίς μικρότητες ήρώων κατά τόν άγώνα του '21 λέγοντας «αυτά δέν μάς τά μάθανε στό σχολείο».

Οί άνωτέρω περιπτώσεις είναι χαρακτηριστικές. Δέν θά υπεισέλθουμε σέ λεπτομέρειες γιά τό τί συνεισέφερε ή σεξουαλική άγωγή στό σχολείο άλλων «προοδευτικών» χωρών τής Δύσης. Ούτε στό ότι αυτές οί αντιλήψεις στίς περισσότερες χώρες αναθεωροῦνται σήμερα. Τό μόνο βέβαιο είναι ότι τά σύγχρονα άκραία κινήματα, (έπισημαίνουμε τά άκραία), δέν θά επιβάλλουν τήν αντίληψή τους στό σχολείο. Γιατί αυτό είναι Γενικό Σχολείο καί όχι Σχολείο έξειδίκευσης. Κατ' άναλογία, επειδή σέ ΕΠΑΛ διδάσκεται «Ηλεκτρολογία», δέν σημαίνει ότι θά γίνει μάθημα στό Γενικό Σχολείο (=Λύκειο), όσο άπαραίτητη καί αν κρίνουμε όλο μας αυτή την γνώση.

Έν σχέση με τό δεύτερο παράδειγμα πού αναφέρθηκε, δέν γνωρίζουμε πόσο παρακολουθοῦσε τό σχετικό μάθημα καί ό ρηθείς καί κάθε άλλος μαθητής. Έκτός αν νόμιζε, ότι όλο τόν χρόνο, στήν ώρα τής ιστορίας, θά διδασκόταν γιά τίς αντιπαραθέσεις μεταξύ τών άγωνιστών, τά λάθη τους καί

τά πάθη τους, ότι τήν ώρα τῶν θρησκευτικῶν θά μιλοῦσαν μόνο γιά τίς διαφωνίες ἐντός τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καί τά σχίσματα, στήν γλῶσσα θά ἀνάλωναν τήν ώρα στίς διαφωνίες τῶν γλωσσολόγων κ.λπ.

Τό Σχολεῖο εἶναι, καί πρέπει νά διαφυλαχθεῖ, σχολεῖο τοῦ λαοῦ πού ἔχει μιά παράδοση καί πίστη. Νά διαφυλαχθεῖ ὡς κοιτίδα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογένειας καί τοῦ (κακῶς) λεγομένου «μέσου πολίτη» αὐτῆς τῆς χώρας, τό ὁποῖο θά παρέχει τις ἀπαραίτητες καί στοιχειώδεις γνώσεις γιά ὅλους καί ὄχι τήν ἰδιορρυθμία ἢ τήν ἀκρότητα τῶν λίγων. Θά εἶναι στόν γενικό μέσο ὄρο, στόν γενικό κανόνα καί ὄχι στίς ἐξαιρέσεις (πού δέν θα ἀποσιωποῦνται μέν, ἀλλά δέν θά δίνουν τόν τόνο δέ), καί τό πλέον σημαντικό, χωρίς μονομέρειες.

Δέν μπορεῖ κάθε φορέας ἢ κοινωνική ομάδα νά θέλει νά περιληφθεῖ αὐτό πού ἐκφράζει ἢ αὐτό στό ὁποῖο δραστηριοποιεῖται, στό σχολικό πρόγραμμα.

Μέ ἀφορμή μιά συνέντευξη

Ἡ συνέντευξη τοῦ νέου Προέδρου τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς, στό «Βῆμα» τῆς Κυριακῆς 17 Σεπτ.(σελ. Α40), ἀπετέλεσε αἰτία πολλῶν συζητήσεων. Καί εἶναι πολύ φυσικό, οἱ θέσεις τοῦ ἐκάστοτε Προέδρου τοῦ Ι.Ε.Π. νά εἶναι στό ἐπίκεντρο. Πολύ περισσότερο, ὅταν εἶναι ἡ πρώτη -ἂν δέν κάνουμε λάθος- συνέντευξη τοῦ νέου Προέδρου. Συστήνεται ἀπό τόν συντάκτη ὡς «βυθισμένος ἐρευνητικά μέσα στήν Βιοπληροφορική καί στήν Ἠλεκτροφυσιολογία.....». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι προέρχεται ἀπό τό πεδίο τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπί-

σης Δέν γνωρίζουμε ἂν ἔχει κάποια εἰκόνα ἀπό τήν πρώτη καί δεύτερη βαθμίδα τῆς Ἐκπαίδευσης, ἂν δηλαδή ἔχει ὑπηρετήσει ὡς ἐκπαιδευτικός στήν Δ/θμια Ἐκπαίδευση. Διότι αὐτήν κυρίως θά ἀφοροῦν τά πλάνα του, ὅπως τεκμαίρεται καί ἀπό τίς ἀπαντήσεις του στήν συνέντευξη. Στόν ὑπότιτλο τοῦ τίτλου τῆς συνέντευξης τά λόγια του κατά λέξιν εἶναι «Λιγότερη διδακτέα ὕλη, περισσότερα projects».

Στήν συνέχεια, στήν κατά λέξη προφανῶς ἀπομαγνητοφώνηση, ἡ ἀπάντηση στήν τεθεῖσα ἐρώτηση «Ποιά μαθήματα λέτε ὅτι ἀναζητοῦν νέο τρόπο διδασκαλίας» διαβάζουμε: «Ὅλα. Χρειαζόμαστε ἕνα νέο μοντέλο διδασκαλίας μέσα σιά σχολεῖα καί αὐτό κινεῖται σέ δύο κατευθύνσεις. Ἀπό τή μιά πλευρά, λιγότερη διδακτέα ὕλη σέ κάποια μαθήματα γιά νά βοηθήσουμε τόν ἐκπαιδευτικό πού τρέχει ὅλη τή χρονιά νά καλύψει ἕναν μεγάλο ὄγκο ὕλης, καί ἀπό τήν ἄλλη περιθώριο γιά περισσότερα projects στό σχολεῖο».

Σέ ἄλλη ἐρώτηση σχετικά μέ τήν ἀπελευθέρωση (νά κάνουμε τήν ἐρώτηση: ἀπό τί;) τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἀπό τήν σημερινή λειτουργία τοῦ σχολείου, τονίζει ὅτι στόχος του εἶναι «... νά τόν ὠθήσουμε νά φτιάξει ὁμάδες μέσα στήν τάξη, νά βάλει τά παιδιά νά ἐρευνήσουν καί νά ἐξασκηθοῦν, ἀντί νά ἀκοῦν καί νά ἀπομνημονεύουν». Ἐπίσης «νά κάνουν οἱ μαθητές προεργασία στό σπίτι κάθε μέρα πρὶν τήν ἐναρξη τοῦ μαθήματος, πιθανῶς μέ βιντεάκια ἢ ὕλικό πού θά τούς δίνουν οἱ ἐκπ/κοί».

Ὁ νέος Πρόεδρος τοῦ Ι.Ε.Π. προερχόμενος ἀπό τόν χώρο τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, θά ἔχει, ὅπως γνωρίζουμε, στό Ι.Ε.Π., εἰδικούς ἐπιστήμονες ἀπό τούς ἄλλους ἐπιστημονικούς χώρους. Συνεπῶς, οἱ γενικότητες περί μείωσης τῆς διδακτέας ὕλης θά συγκεκριμενοποιηθοῦν ὥστε νά μή φτάσουμε στό σημεῖο νά μειωθεῖ ἐκεῖ πού δέν πρέπει καί νά ἀυξηθεῖ ἐκεῖ πού δέν πρέπει. Τό ἔχουμε ζήσει στό παρελθόν ἀρκετές φορές, κάτω ἀπό τήν πίεση συγκεκριμένων παραγόντων.

Γιά νά συνδεθεῖ μάλιστα τό θέμα καί μέ τό προηγούμενο σημειώμά μας, εἶναι περίεργο νά λένε πολλοί ὅτι δέν ἔμαθαν οὐσιώδη, κατ' αὐτούς, γνωστικά πεδία, καί ἀπό τήν ἄλλη νά λέμε ὅτι θά περιορίσουμε τήν διδακτέα ὕλη.

Ἀκόμα πιό περίεργο, ἂν καί ἔχουμε συνηθίσει, μᾶς φαίνεται ὁ ὑπερτονισμός τῆς ἀνακαλυπτικῆς μάθησης (ἡ ὁποία κατά τούς θεωρητικούς τῆς διδακτικῆς δέν καταργεῖ τήν διδασκαλία) ἢ μέσω κυρίως τῶν projects ἢ τῆς ὁμαδοσυνεργατικῆς διδασκαλίας. Εἶναι τά ἀνωτέρω μοντέλα καί μέθοδοι διδασκαλίας πολύ χρήσιμα, μονιμοποιούμενα ὅμως, ὀδηγοῦν, ὅπως συμβαίνει καί μέ τήν παραδοσιακή διδασκαλία, σέ «κόπωση» τῶν μαθητῶν καί ρουτίνα.

Στό θέμα πού ἀφορᾶ τήν προετοιμασία, οἱ ἔχοντες διδακτική ἐμπειρία, γνωρίζουν ὅτι στήν πλειοψηφία τῶν μαθητῶν δέν μπορεῖ νά ἐφαρμοστεῖ. Γιά ὅσους ἐνδεχομένως διαφωνοῦν, θυμίζουμε ὅτι σέ κάθε γραφεῖο διδασκόντων, συζητεῖται καί σχολιάζεται ἀρνητικά, τό γεγονός ὅτι οἱ μαθητές

προσέρχονται στό σχολεῖο ἀδιάβαστοι καί ἄγραφοι, γιά νά πούμε μέ μὴ ἐπιστημονική γλώσσα τό «πλημμελῶς προετοιμασμένοι». Μέ ποιά λογική πιστεύουμε ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες μελετήσῃ τό μάθημα τῆς ἡμέρας θά ἔχουν προετοιμαστεῖ γιά τό ἐπόμενο;

Ἐνα ἀπό τά σημαντικά τῆς συνεντεύξεως σχετίζεται μέ τήν ἀρνητική ἀναφορά τοῦ νέου Προέδρου στό θέμα τῆς ἀπομνημόνευσης. Γενικῶς τό θέμα αὐτό ἔχει δαπανήσει πολύ φαῖά οὐσία τῶν ἐμπλεκόμενων στήν διδακτική πράξη. Καί δυστυχῶς, ἔχει κυριαρχήσει ἡ ἀρνητική χρήση. Τό γεγονός ὅτι ἐκπαιδευτικοί καί τῶν δύο βαθμίδων ἐνίστε υπερέβαιναν τά ἐσκαμμένα, ἀπαιτοῦντες μιά κατά λέξη διατύπωση, δέν μπορεῖ νά εἶναι ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς ἀπομνημόνευσης. Εἰδικά σήμερα μάλιστα, πού ἀπομνημονεύουν καί τά κινητά τηλέφωνα τά ἀποκαλούμενα καί «ἔξυπνα=smartphones». Ὅλοι ἔχουμε διαπιστώσει, πῶς μέ τό πρωτοδεύτερο γράμμα μιᾶς λέξης, τό κινητό μας, μᾶς προτείνει μιά λέξη νά συμπληρώσουμε γιά νά μὴν πληκτρολογοῦμε ὅλα τά γράμ-

ματα. Ποιός μπορεί να ισχυριστεί ότι ένας μαθητής ή και φοιτητής δεν πρέπει να απομνημονεύει τα βασικά και κύρια των γνωστικών πεδίων; Ειδικά δέ οι εκ των θετικών επιστημών, γνωρίζουν ότι δεν υπάρχουν διατυπώσεις «στό περίπου» ή στο «έτσι τό έχω καταλάβει», όπως ένας δικηγόρος δεν μπορεί να αναφέρει τό κείμενο ενός νόμου μέ λαϊκότροπη διατύπωση, μέ τό σκεπτικό ότι ένας δικαστής ή αντίδικος καταλαβαίνει τί θέλει να πει. Σέ πιά στενή προσέγγιση, γραμματικοί κανόνες, χρονολογίες, περιχόμενα συνθηκών, όρισμοί, διατυπώσεις φυσικών νόμων κ.λπ. δεν είναι πρός άπόρριψη. Νά κάνουμε μνεία και στην νέα έπιστήμη της Πληροφορικής, όπου ένα μόνο λάθος στην είσαγωγή μιās διεύθυνσης ή ενός προγράμματος, μιās εφαρμογής κ.λπ., προκαλεί τά γνωστά άδιέξοδα, οί ύπολογιστές «κρασσάρουν» ή έπέρχεται πλήρες blackout.

Θά κλείσουμε τό σημείωμα αυτό μέ μιá γενική διαπίστωση, νομίζουμε όλων. Όπως προκαλεί ρουτίνα ή μονομέρεια και μονολιθικότητα των παλαιών μεθόδων και τρόπων, την ίδια κατάληξη θά έχει ως αποτέλεσμα ή νέα μονομέρεια και μονολιθικότητα. Οί έχοντες έμπειρία και των δύο από τά Σχολεία μας, τό επιβεβαιώνουν σε άπόλυτο σχεδόν ποσοστό.

Οί θέσεις ευθύνης σε ήγετικές θέσεις, ειδικά στον χώρο της Παιδείας, έχουν απαιτήσεις. Δεν ζητούνται μόνο επιστημονικές περγαμνές, ούτε συντεχνιακές προσεγγίσεις. Ευχή όλων των εκπαιδευτικών, των καλοπροαίρετων εκπ/κών, είναι οί δεχόμενοι να ύποστούν τον κόπο της ήγεσίας σε τέτοιους φορείς, να επιτύχουν και να φέρουν άποτελέσματα. Είναι επίσης αυτόνοπτο, ότι δεν μπορούν όλοι να συμφωνούν σε όλα. Γι' αυτό, μιá άνοχή όλων σε όλα τά μή άπόλυτα, θά βοηθήσει στο να μή μείνει τό συνολικό άποτύπωμα του εκπαιδευτικού έργου, κατά την επικρατήσασα φράση, σε ρηκά νερά.

Θεωρός

Άγαπητοί άναγνώστες,

Παρακαλούμε θερμώς για την καταβολή της συνδρομής σας ή όποία για τό έσωτερικό είναι 15€, για την Κύπρο 20€ και για τίς ύπόλοιπες χώρες του έξωτερικού 30€ ή 35\$.

Η καταβολή μπορεί να γίνει στά κατά τόπους βιβλιοπωλεία της «ΖΩΗΣ» ή τά συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεία, στους άντιπροσώπους, ή μέσω e-banking. Παρακαλούμε ειδικά για την μέσω τραπεζής πληρωμή, να άποστέλλεται όπωσδήποτε μήνυμα στο e-mail του περιοδικού μας: ellinochr.agogi@gmail.com, (άν είναι εύκολο μέ την άπόδειξη πληρωμής) γιατί οί τράπεζες δεν ένημερώνουν για τίς πληρωμές αυτές.

Ύπενθυμίζουμε ότι τό IBAN (Τράπεζα Eurobank) είναι τό κάτωθι:

GR 8002602010000930100366731

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΜΑΪΟΣ 20-29 1941)

Τοῦ κ. **Νικολάου Κ. Μαρκαντώνη**, Θεολόγου, πρ. Σχολ. Συμβ. Θεολόγων

Δεκαεφτά, μίζερα, χρόνια λευτεριάς τῆς Κρήτης, ἔκλειναν τό Μάη 1941. Ὁ χαλασμός, τό αἶμα, ἡ ὑποταγή, ὁ φόβος, ὁ λιμός, σφράγιζαν, ξανά, τό πρόσωπό της. Ὁ τραχύς εἰσβολέας θέλησε νά «κάμψει» πρῶτα το φρόνημα! Νά στερήσει τόν «ἀέρα» τοῦ θριάμβου στήν Ἀλβανία, χωρίς τήν προσδοκώμενη ἐπιτυχία! Καί ὅπως φάνηκε, ἡ ἐλπίδα νά ἐξουδετερώσει μιὰ δύναμη, ἀνώτερη ἀπό τά «ἀγχέμαχα» ὄπλα τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, διαψεύστηκε! Καί ἐνῶ τά πυροβόλα καί ὁ στρατός ἀπουσίαζαν στόν πόλεμο κατά τοῦ φασισμού, ἡ δύναμη ἐκείνη, τό φρόνημα τοῦ λαοῦ, ἔμελε νά ἀναμετρηθεῖ μέ τό σίδηρο καί τό χάλυβα!

Ὁ φασισμός καί ὁ ναζισμός ταπεινώθηκαν προτοῦ συντριβοῦν ὀριστικά. Ὁ πρῶτος στά βουνά τῆς Πίνδου στό Καλπάκι, στήν Κορυτσά καί τήν Κλεισούρα καί ὁ δεύτερος στό Ἀνατολικό μέτωπο, χάνοντας τήν ὕστατη μάχη! Θά πρέπει, -ἐνδιαμέσως-, νά ὑπογραμμιστεῖ ἡ προσπάθεια τοῦ Ἰταλοῦ

δικτάτορα, νά «διαχειριστεῖ» τήν ταπεινωτική ἥττα τῆς Ἰταλίας καί τό θρίαμβο τῆς Ἑλλάδος, ἀμφοτέρω εἰς βάρος του. Ἀποτέλεσμα ἡ ὑποταγή, «ἀνευ ὄρων», στόν παρρανοϊκό Führer τοῦ ναζιστικοῦ National Sozialismus.

Μιά συμμαχία, ὄντως «ἀνίερν», στήν ὁποία «χρεώνονται» ὁ πλέον ἀκραῖος εὐτελισμός τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἰσοπέδωση καί «ὑπογείωση» τῆς ἀξίας καί ἱερότητας τοῦ προσώπου. Ξυπνοῦν μνήμες ἀλπτες, θησαυρισμένες στή συλλογικῆς συνείδηση. Ὅνόματα ἡρώων καί τόπων, χαράγματα σέ μάρμαρο, ὀλοῦθε, τῆς πατρίδας! Μάρτυρες καί μαρτυρίες πολέμων τοῦ 1821, 1912, 1913, ὡς καί τοῦ προδομένου 1919-1922. Ἐπαναστάσεις ἀπροσμέτρητες, μέ τό φρόνημα πάντα τοῦ σκλάβου πού ἀποτινάσσει τό ζυγό του!

Ἡ μάχη τῆς Κρήτης, φωτεινὸ μετέωρο στό διάβα τῆς ἱστορίας.

Ἡ ἐποποιία τοῦ 1940 -41 ἐπανακαθόρισε ἀκριβῶς τό «μέτρο» τιμῆς

της πατρίδος εκεί όπου το θράσος της εισβολής και ό εισβολέας αποκρούστηκαν μαζί και ταπεινώθηκαν, έκτοξεύοντας τή δόξα της! Και ή δόξα αυτή –σε συμπίεση μέ τήν ιστορία και τόν πολιτισμό αιώων –δέν έχει σιγήσει...!

Στό μεταξύ οί νέες προκλήσεις, περισσοιου θράσους, έντεινονται. Σχεδιασμοί «άναθέρπησης» συνόρων και έκβιασμοί έπαναφέρουν κλίμα δυσανεξίας και όργης. Προσπάθειες «μείωσης» και ταπεινώσης, από τήν γείτονα, φυσικά έξαναγκάζουν σέ άυτονόητη άμυνα! Σέ άσκηση, πρώτα άπ' όλα έξύψωσης του φρονήματος! Στήριξη σέ έρείσματα άξιακά και πρότυπα κύρους άδιαφιλονίκητα. Ό Λεωνίδας και ό Μιλτιάδης ως παράδειγμα, δέν παύουν νά συγκινούν ένισχύοντάς το, συγγενές, τό ένιαίο ήθος και έθος¹!

Ό Διάκος της Άλαμνας, ό Παπαφλέσσας, ό Μάρκος Μπότσαρης, σύσσωμο τό 21, δέν ύπολείπονται τών μηδικών πολέμων!

Οί ήρωες τών έπαναστάσεων στήν Κρήτη και τήν επικράτεια, άπό τό 21 μέχρι τό φοβερό 1866, συνέχισαν, τόν άγώνα γιά πίστη και λευτεριά ως τό τέλος. Ό Δασκαλογιάννης, ό Κόρακας, ό Τσελεπής, ό Λόγιος, ό Καζάνης, οί ήγούμενοι Γαβριήλ, Μελχισεδέκ, Άγαθάγγελος κ.ά. Ό Δημακόπουλος, ό Χατζη-Μιχάλης Γιάνναρης άναρίθμητοι ήρωες, έπαναστάτες, δέν έπαυσαν νά ξυπνούν συνειδήσεις! Είπαν ότι, τό Μεσολόγγι, τό Άρκάδι, τό Κούγκι, δέν διαφέρουν άπό τό «Χορό του Ζαλόγγου»! Μαζί και οί πεσόντες στό μέτωπο της Άλβανίας, μέ τους έπιστρέφοντες νικητές, πού «ύποδέχτηκαν» τό νέο εισβολέα. Μαζί οί δύο έκπροσωπούν σύμβολα της ιστορίας αλλά και του Ήθνους. Μάλιστα οί τελευταίοι, «παρωτώντας της δάφνης τά κλωνάρια», δέν

δίτασαν, -παρά τίς δυσοίωνες προβλέψεις- νά συνεχίσουν «φυλάσσοντες Θερμοπύλας². Έλάχιστοι, άπέναντι στην ύπεροπλία και τήν άκαταμάχητη δύναμη του έχθρου δέν κατέθεσαν όπλα «τά ιερά», μαχόμενοι «ύπέρ βωμών και έστιών»! Μολονότι άδικημένοι, άναμετρήθηκαν, ίσοι προς ίσους, μέ τόν εισβολέα. Ίδια μέ κείνους πού άφησαν τήν ύστατη πνοή στό μέτωπο της Άλβανίας. Γιά τά λείψανα του, «σκόρπια» σέ χιονοσκε-

Άφήνοντας πράξεις άποτρόπαιες και γεγονότα καταχωρημένα στις «δέλτους» της Ίστορίας, προκρίνεται ή σύντομη αυτή αναφορά σέ διαχρονικά πρότυπα μίμησης και -έθνικού φρονηματισμού!

παστες κορφές και σέ χαράδρες, ή πολιτεία, φυσικά, δέν λησμόνησε, δέν «άπεμπόλησε» τό χρέος! Δέν άδιαφόρησε γιά τήν άδόκητη μοίρα και γιά τά «ίχνη» τους! Τά όσα τους δέν έγκαταλειφθηκαν, «έν γη άλλοτρία»³!

1 Δίκαια ό έθνικός ποιητής, μέ ένθουσιασμό, άναφωνεί τό: «ώ τριακόσοι σπικωθεíte και ξανάλθετε σέ μάς, τά παιδιά σας θέλ' ιδίτε πόσο μοιάζουν μέ σας»

2 Ή γενναιοτίτητα τών άπομαχων νικητών του Άλβανικού μετώπου, ή φθορά τών εισβολέων, ίσως δέν έχουν άποτιμηθεί όπως και όσο θα έπρεπε. Όστόσο τό άκόλουθο παράδειγμα άποδεικνύεται έφάμιλλο ενός Λεωνίδα ή του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ό λόγος γιά τόν έφ. Λοχία ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΙΤΣΙΟ, χειριστή πολυβόλου στό ΜΠΕΛΕΣ. Όταν σώθηκαν τά πυρομαχικά- άφου ρίχτηκαν 22.000 σφαίρες, μέ θύματα εισβολέων άνω άπό 200!- έγκλωβίστηκε μέ δύο στρατιώτες του «στοιχείου». Στην άπολογία του ένώπιον του στρατηγού Shoner άπάντησε: «Έκαμα τό καθήκον μου». Έκτελέστηκε μέ μία σφαίρα στό κεφάλι ένώ οί στρατιώτες άφέθηκαν έλεύθεροι και γνωστοποίησαν τό γεγονός

3 Τίς προσπάθειες άνεύρεσης τών λειψάνων επηρεάζουν σαφώς ή πολιτική συγκυρία και ή σχέση μέ τή χώρα μας. Άκρως ένδιαφέρουσα ή μελέτη του πρ. Ύπουργού και Άντιπροέδρου της Βουλής τών

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ, παράλληλα, (στρατευόμενη και θριαμβεύουσα) προσευχόμενη- και κωνουσα πραγματοποιεί την «υπέρβαση» της παρούσας ζωής και του θανάτου! Συγχρόνως προνοεί και «στέργει» για τη φυσική και νοητή Δημιουργία για το φυσικό και το ανθρω-

πογενές περιβάλλον. Ακόμα για τον σύμπαντα κόσμο και τα όντα «κάθ' ένα έκαστον»! Πόσο μάλλον φροντίζει και «γνοιάζεται» για τους μάρτυρες προς χάρη της πίστεως και τους πεσόντες, υπέρ πατρίδος⁴!

⁴ Ελλήνων κ. Γεωργίου Σούρλα με τίτλο «Οί ήρωες του 1940 περιμένουν», (Στραγγιλικές Έκδόσεις, Αθήνα, κ.κ. μάλλον 2009-), στο οποίο εκτίθενται διεξοδικά οι προσπάθειες και οι διαβουλεύσεις για την εύρεση των τάφων και η ταφή των ήρώων.

4 Η όμαλοποίηση των σχέσεων της Χώρας με την Αλβανία έχει επιτρέψει περαιτέρω συντονισμένες έρευνες με έντυπωσιακά αποτελέσματα. Σήμερα υπάρχουν πλέον, προσβάσιμα σε όλους και κυρίως στους απογόνους τους, νεκροταφεία Ελλήνων στρατιωτών- πεσόντων στην Αλβανία: Κλεισούρας με τάφους 950, Βουλιαράτων με περισσότερους των 100. Στην επικράτεια έχουν εντοπιστεί 130 περιοχές μαχών με πιθανούς νεκρούς εκατέρωθεν. Η ανίχνευση όσων πραγματοποιείται σήμερα με ειδικά όργανα τα όποια εύκολύουν τη δυσχερή – εκ των πραγμάτων έθνική προσπάθεια. Ένα έργο ύψηλου συμβολισμού και χρέους της Πολιτείας όσο και της Εκκλησίας.

II. ΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟ ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η πολύκροτη και πολύνεκρη μάχη της Κρήτης, σύγκρουση της ελευθερίας με την κοσμοθεωριακή αντίληψη του Ναζισμού, συνθέτουν ένα φαινόμενο πρώτα απ' όλα άκραίου παραλογισμού αλλά και τόλμης, θυσίας, αυτοθυσίας και πατριωτισμού. Κορυφαίο γεγονός της πολεμικής ιστορίας, παγκοσμίως, συμπυκνώνει, η μάχη αυτή, και εκπέμπει εκτός του ιστορικού – πλαισίου – μηνύματα έθνικης άξιας, συλλογικής μνήμης και υπερηφάνειας.

Στό σύγχρονο τάχιστα μεταλλασσόμενο κοινωνικό κλίμα, φορτισμένο με νέες ιδέες αλλά και ιταμές προκλήσεις εις βάρος της Χώρας μας, επιβάλλεται άμεση απάντηση, διαφορετική της έθνικης αυτοάμυνας, αν χρειαστεί!

Η πρώτη παραπέμπει στο φοβερό έπος του 1940 και μαζί στην τραγωδία της Δεκαήμερης Μάχης της Κρήτης και των δικών της ήχηρων μνημάτων! Μέ άλλες λέξεις, ή άμυνα και νίκη της ελπίδας απέναντι στις αλλότριες δυνάμεις της φθοράς. Ανακαλώντας κάποιος στή μνήμη, εικόνες της αποτρόπαιας εισβολής τό «άκουσμα και θέαμα, φριχτόν», καιρός νά «αντιτάξει», φρόνημα σοφίας και σύνεσης εκπληρώνοντας τό ανθρώπινο χρέος απέναντι στην Ιστορία. Εκείνος, ό άπαίσιος ήχος των STUKAS, πού συντάραξε γειτονίες προξενώντας σπαραγμό των νηπίων, είναι ώρα νά λειτουργήσει ως «γητευτής» και φόβητρο τυράννων, συγχρόνως. Η ιστορική μνήμη νά γίνει σύνθημα και μήνυμα, «ΠΟΤΕ ξανά ό Ναζισμός»! Προβάλλοντας τίς «φιγούρες» ανθρώπων αιωρούμενων στό διάστημα, μέ ένα και μόνο σκοπό: νά φέρουν θάνατο και όλεθρο, ή ανταπόδοση μέ παρόμοιο τρόπο, ώρα νά μετουσιωθεί, επιτέλους, σε πνεύμα συντριβής, συγνώμης, άμφοτερόπλευρης ειρήνης και καταλλαγής! Χωρίς νά άγνοείται ούτε και νά διαγραφεί-

ται ή αλήθεια της προαιώνιας «μοίρας» του ανθρώπου, ή όποια ἄρχεται: «ἀπό Ἄβελ τοῦ δικαίου»⁵ μέχρι τῶν «τέκνων τῆς Ραχὴλ», τῆς σφαγῆς τῶν νηπιῶν τῆς Βηθλεὲμ «ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου», τὸν ἀποτρόπαιο θάνατο Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου! Μιά συνεχιζόμενη μοίρα ἀνά τούς αἰῶνες καί σήμερα, μέ θύμα, αὐτὴ τὴ φορά τὸν λαό τῆς Οὐκρανίας καί θύτες, κάποιους, ἀπό τὴν ἴδια «στόφα» τῶν τυράννων! Κλείνοντας τὴν παράγραφο, στά ἀναφερόμενα τῶν Γραφῶν καί στὴν παράδοση, ὑποδηλώνεται, «ἐμμέσως πλὴν σαφῶς», ἡ «ἐμφωλεύουσα» ροπή, τῆς φύσεως τοῦ πλάνωμένου καί πλανῶντος ἀνθρώπου!⁶

Ἡ στρατηγική σημαντικότητα τῆς Κρήτης, ἀνέκαθεν καί τώρα, ὡς σταθμός καί γέφυρα μετάβασης τῆς Wehrmacht πρὸς Ἀφρική καί Μ. Ἀνατολή, ἔπεισαν τὸν ἴδιο τὸν Hitler νά λάβει τὴν καταστροφική, γιὰ τὸν ἴδιο, ἀπόφαση! Σ' αὐτὴ τὴ μάχη, ἔλαβαν μέρος, ὡς γνωστό, ἐπίλεκτες μονάδες τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἐνῶ ὑποβαθμίστηκε ἡ ἀμυντική «ἰσχὺς» καί τὸ ἀξιόμαχο τῆς Κρήτης! Τίς δυνάμεις αὐτές εἰσβολῆς, συγκρότησαν ἐπίσης: ἡ ξακουστή 7η – ἀκαταμάχητη – μεραρχία ἀλεξιπτωτιστῶν – ἀπὸ ἐφήβους κυρίως⁷ -, ἡ 5η μεραρχία πεζικοῦ καί ἕνα τάγμα τῆς πέμπτης θωρακισμένης μεραρχίας.

Ἡ ἀστραπαία μορφή πολέμου - Blitzkrieg – καί ἡ σύγκρουση τῶν ἀντιμαχόμενων, κάποτε «σῶμα μέ σῶμα», παραπέμπει, ἄμεσα, στὸν ἀκόλουθο στίχο τοῦ ἐθνικοῦ Ὕμνου:

ἀκούω κούφια τὰ ντουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν
ἀκούω ξύλα
ἀκούω πελέκια
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν!

Ἡ ἀτμόσφαιρα, ἐξάλλου, στίς περιοχές ρίψης ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ σκηνές τῶν συγκρούσεων, κατὰ τὴν προσγείωση καί στὴ συνέχεια, δέν ἀποτυπώνονται μέ λέξεις! Πῶς

νά περιγράψεις ἀκατανόμαστες πράξεις μιᾶς ἀπόφασης τὴν ὅποια, ὁ παρανοϊκὸς δικτάτορας **ἀπέσυρε**, ἀφοῦ εἶχε ἀπωλέσει ἑκατοντάδες ἀλεξιπτωτιστές, μονάχα στὴν Κρήτη⁸!

Μιά εἰσβολὴ στρατηγικοῦ λάθους καί πάθους, ὅπου το συγκρουσιακὸ μίσος προκάλεσε τεράστια καταστροφή ὄχι μόνο ψυχῶν ἀλλὰ καί τοῦ φυσικοῦ καί τοῦ ζωικοῦ κόσμου!

Ἡ ἐπίθεση τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἐκδηλώθηκε, τελικά, κατὰ μῆκος τοῦ βόρειου - ὀδικοῦ - ἄξου Ρεθύμνης Χανίων, ταυτοχρόνως καί μέ συντεταγμένο τρόπο. Προηγήθηκαν, βέβαια, ἔκτακτοι βομβαρδισμοὶ τρομοκρατίας, μέχρι καί τὴν ἔναρξη τῆς γενικῆς ἐπίθεσης, χαράματα τῆς 20ης Μάη 1941.

Τὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τούς ἀνηλεεῖς βομβαρδισμούς, εἰδικότερα στό Ρέθυμνο, ξεκίνησαν τίς μεταμεσονύκτιες ὥρες, γεγονός ἰδιαίτερης σημασίας γιὰ τὴν Πόλη σέ σχέση μέ τὴν ὀριστικὴ λήξη τῆς θρυλικῆς μάχης. «Εἰρήσθω ἐν παρόδι» ὅτι ἡ ἔκβαση τοῦ συγκλονιστικοῦ δεκαήμερου ἀπογοήτευσε τὸν ἐχθρό, ἱκανοποιώντας τούς συμμάχους, παρά τίς δικές τους σοβαρότατες ἀπώλειες. Μέ τούς σφοδρούς βομβαρδισμούς στὴν πόλη, γκρεμίστηκε τὸ 39% τῶν κτισμάτων, δημόσιων καί ἰδιωτικῶν, μέ 28% στά Χανιά καί 20% στό Ἡράκλειο, σύμφωνα μέ ἀξιόπιστες μαρτυρίες⁹. Ἐξυπακούεται ἡ γενναία ἀντίσταση τῶν πολιτῶν καί βέβαια ὁ στρατηγικὸς σχεδιασμός τῆς μάχης καί ἡ διεξαγωγή τῶν ἐπιχειρήσεων στὴ Μεγαλόνησο, καί εἰδικά στό Ρέθυμνο.

Ἀντίσταση, στό Ρέθυμνο καί σέ ὄλο το Νομό, ἄσκησαν οἱ πολῖτες ἀπέναντι στὸν τραχὺ εἰσβολέα, συνεπεῖς μέ τὴν ἱστορία καί τὴν παράδοση τοῦ τόπου! Τόλμησαν πολλοὶ νά ταχθοῦν, «ἴσοι πρὸς ἴσους», σέ ἀγῶνα ἐντελῶς ἄνισο, ἀψηφώντας τὴν ὑπεροχὴ τῶν ὄπλων. Ὡστόσο, ἡ μαχητικότητα, τὸ θάρρος ἀνδρῶν καί γυναικῶν, μέ ὄπλα ἢ χωρὶς ὄπλα, κρίνονται καί ἀξιολογοῦνται,

5 Βλέπε: Μτ., 23,35. ἐξ.

6 Βλ. Β' Τιμ. 3,13

7 Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν τόμ. 15ος, σελ. 450-457.

8 Γεώργιος Α. Γαλίτης «Ἥλιος καί Ὀλεθρος» 1938-1943. Ἐκδόσεις «Ἐν πλῶ». Ἀθήνα, 2022, σελ. 209.

9 ὁ.π. σ. 309 ἐξ.

ώς γνωστό, στήν πράξη! Η **άντισταση**, γενικώς και ή προβολή, στή βάση τής σχετικής, ασύμμετρης, πολλές φορές, βιβλιογραφίας, δέν άφορουν στό παρόν κείμενο. Στόχος παραμένει ή εξέλιξη «έν θερμῶ» και ή κατάληξη τής δεκαήμερης τραγωδίας! Έντούτοις ή επόμενη «καταχώρηση», **μιάς άντιστασης διαφορετικής, μέ ήρωίδα τή γυναίκα – μητέρα, θά είχε ίσως μιά θέση**. Ό λόγος γιά τούς «έγκλωβισμένους» σέ σπήλαια βουνών τής κατεχόμενης Κρήτης, Βρετανούς, Αυστραλούς και Νεοζηλανδούς συμμάχους. Τότε δηλ. όταν ή γυναίκα – μητέρα, διακινδυνεύοντας τήν ασφάλεια τής οικογένειας δέν δίσταζε νά «ξενίζει» στρατιώτες, στό σπίτι της ή στόν τόπο τής παραμονής τους. Πολλά παιδιά και ό γράφων (12 έτών), βίωσαν και υπηρέτησαν επικίνδυνες άποστολές, μέ ή χωρίς συναίσθηση τοῦ κινδύνου.

Έπιστρέφοντας στή φλεγόμενη Πόλη και τήν ευρύτερη περιοχή, διαφεύγουν, ασφαλώς τής μνήμης και τής Ιστορίας ίσως, πρόσωπα τής άντιστασης, σημαντικά και γεγονότα πού παραμένουν, «άχαρτογράφητα» και άμνημόνευτα! Έγγεγραμμένα όμως, «έξ άεί», στίς Δέλους «ύπερβατικής» μνήμης, τής Πρόνοιας, τής Δικαιοκρισίας και τέλος, τής «μείζονος» Αγάπης!

Άκροτελεύτιες επίσημάνσεις

Τό σύνολο τής Πόλης βομβαρδιζόταν στή διάρκεια τοῦ έφιαλτικού δεκαημέρου, από τά χαράματα μέχρι τήν ώρα πού βράδιαζε¹⁰.

¹⁰ Γαλίτη Γ., όπ. σελ. 255-284

Αυτονόπη, κατά συνέπεια, ή έκταση τών καταστροφών οι όποιες δέν περιορίστηκαν στό Κέντρο. Η άντισταση έξ άλλου και ή «δράση», μέ «γκράδες», κυνηγετικά όπλα, τσεκούρια και ρόπαλα ως γνωστό, δείχνει ίσως «ώμό» ή ακόμα γραφικό, τό αιώσιο πάθος ενός λαοῦ, θέτοντας τήν έλευθερία πάνω από τή ζωή και τό θάνατο!

Τέλος, ή «έμπλοκή» στή μάχη τής Κρήτης, μέ ό,τι αυτό συνεπάγεται – ή θυσία και ή αυτοθυσία – στοιχειοθετοῦν ακόμα μιά φορά τή διαχρονική πορεία τοῦ Έθνους. Κι εδώ δέν πρόκειται γιά ζήτημα ιστορικής έρευνας τοῦ παρελθόντος. Ήδη τό ιστορικό «βάρος» σφράγισε τήν πορεία τής Έλληνικής κοινωνίας και τήν Κρήτη, ποιοτικά, πολιτισμικά, αξιολογικά, σέ έμβέλεια οικουμενική! Ανάδειξε νέες – θυσιαστικές – άξίες, όπου τα έθνη όφείλουν, περιστασιακά, νά επιστρέφουν! Έπειδή ή επιστροφή αυτή, ό άναστοχασμός, άντλώντας τά «όσια» μιάς τραγωδίας, «ήρωικής και πένθιμης», μπορεί νά «άρδεύει» τό παρόν και τό μέλλον τών πατριδών!

ΒΙΒΛΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

- Κατσιράκης Νίκος, Σημειώσεις από τή μάχη τής Κρήτης στό Ρέθυμνο, Έκδόσεις «Λαλιώτη», 1972, ΑΘΗΝΑΙ
- Σταγάκης Έμμανουήλ, Αί ιστορικά άναμνήσεις από τή μάχη τής Κρήτης (20-29 Μαΐου), 1977, Ρέθυμνο.
- Γ.Α. Γαλίτης, «Ήλιος και Όλεθρος». Έκδ. «Έν πλώ», 2022, ΑΘΗΝΑ
- Πολιουδάκης Μάρκος, Ή Μάχη τής Κρήτης στό Ρέθυμνο, 1993, έκδ. Καλαϊτζάκη.
- Ιστορία τοῦ Έλληνικοῦ Έθνους (Έκδοτικής Άθηνών) Α.Ε. τόμος ΙΕ´, Σελ. 452-454.

ΤΟ ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ

Του κ. **Ανδρέα Δημάκη**, Φιλολόγου - Ιστορικού

Ἄν ἓνα πλοῖο ἔχει συνδέσει τό ὄνομά του μέ τή ναυτική ἱστορία τοῦ τόπου, αὐτό εἶναι τό καταδρομικό Ἀβέρωφ. Τό θωρακισμένο καταδρομικό «Γεώργιος Ἀβέρωφ», ὅπως εἶναι ἡ ἐπίσημη ὀνομασία του, ναυπηγήθηκε στά ναυπηγεῖα τοῦ Ὀρλάντο στό Λιβόρνο τῆς Ἰταλίας τήν περίοδο 1908-1911 καί ἐντάχθηκε στό τότε Ἑλληνικό Βασιλικό Ναυτικό.

Ἡ τότε κυβέρνησις τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη δαπάνησε 23.650.000 χρυσές δραχμές γιά τήν ἀπόκτησή του. Τά 8.000.000 χρυσές δραχμές προέρχονταν ἀπό τό 20% τῆς συνολικῆς κληρονομίας τοῦ πλουσίου ὁμογενῆ ἀπό τήν Αἴγυπτο Γεωργίου Ἀβέρωφ, πού παραχώρησε μέ τή διαθήκη του στό Ταμεῖο Ἐθνικοῦ Στόλου το 1899 (χρονολογία δημοσίευσης τῆς διαθήκης), σπιν ὅποια ὄριξε ὅτι τό ποσό αὐτό διατίθεται γιά τήν ναυπήγηση πολεμικοῦ πλοίου, πού θά φέρεי τό ὄνομά του καί θά χρησιμοποιεῖται ὡς ἐκπαιδευτικό πλοῖο καί «Σχολή Ναυτικῶν Δοκίμων». Τό ὑπόλοιπο ποσό (15.650.000 χρυσές δραχμές) καλύφθηκε ἀπό τό Ταμεῖο Ἐθνικοῦ Στόλου. Πρόκειται γιά τό μοναδικό δείγμα τοῦ τύπου (θωρακισμένο καταδρομικό), πού διατηρεῖται στόν κόσμον ὡς σήμερα.

Ἡ παρουσία του ἦταν ἔντονη ὅσο καί καθοριστική κατά τούς Βαλκανικούς Πολέμους, τό Β΄ Παγκόσμιον πόλεμον, ἀλλά καί τή Μικρασιατική Ἐκστρατεία.

Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ εἶχε προσφέρει πάνω ἀπό 920.000 χρυσές δραχμές γιά τήν ἀναμαρμάρωση τοῦ ἀρχαίου Παναθηναϊκοῦ σταδίου, ἑνός σπουδαίου ἐπιτεύγματος καί ἀπό τεχνικῆς πλευρᾶς.

Τό θωρηκτό «Ἀβέρωφ», πού στόν ἰστό του εἶχε ὑψώσει τό σῆμα του ὁ ἀρχηγός τοῦ

στόλου ναύαρχος Παῦλος Κουντουριώτης, διακρίθηκε σέ δύο ναυμαχίες κατά τή διάρκεια τῶν βαλκανικῶν πολέμων. Πρῶτον, κατά τή ναυμαχία τῆς Ἑλλης τῆς 3ης Δεκεμβρίου τοῦ 1912, πού ἔλαβε χώρα ἀνάμεσα στόν ἑλληνικό καί τόν τουρκικό στόλον κοντά στήν ἔξοδο τῶν Στενῶν τῶν Δαρδανελλίων καί προκάλεσε ἡ παρακινδυνευμένη κίνησις τῆς ἑλληνικῆς ναυαρχίδας μέ τόν ὑπόλοιπον στόλον τή γενική ὑποχώρησις τοῦ τουρικοῦ στόλου πρὸς τά στενά. Δεύτερον, κατά τή ναυμαχία τῆς «Λήμνου», στίς 5 Ἰανουαρίου τοῦ 1913, ὀλοκλήρωσε τό ἔργον τῆς ναυμαχίας τῆς «Ἑλλης» καί ἐξασφάλισε γιά τόν ἑλληνικό στόλον καί τούς βαλκανικούς συμμάχους τήν κυριαρχία τοῦ Αἰγαίου καί τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Ὁ «Ἀβέρωφ» δέν εἶχε στή ναυμαχία τῆς «Ἑλλης» κάποια ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία ἀπό τό πυροβολικό του, γιὰτί ἔκανε γιά πρώτη φορά χρῆσις πραγματικῶν πυρῶν, ἐπειδή ἔγινε ἡ παραλαβὴ τῶν πυρομαχικῶν, πού κατασκευάσθηκαν στήν Ἄγγλια, τίς παραμονές τῆς ναυμαχίας. Στή Λήμνον ὁ «Ἀβέρωφ» διέπρεψε τόσο, ὥστε οἱ Τούρκοι, ὅπως ἀναφέρει ὁ ναύαρχος Κ. Ἀλεξανδρῆς, ὑποστήριξαν ὅτι Ἄγγλοι ἦσαν πυροβοληταί τοῦ «Ἀβέρωφ». Τά τουρκικά θωρηκτά ἔπαθαν τέτοια πανωλεθρία, ὥστε νά θεθοῦν οὐσιαστικά ἐκτός μάχης. Ἐπαίξε βέβαια μεγάλο ρόλον καί ὁ ψυχολογικός παράγοντας ἀπό τή φήμη, πού δημιουργήθηκε γιά τό ἄτρωτον τοῦ «Ἀβέρωφ», μέ ἐπακόλουθον τό ἀποτέλεσμα νά ἀποβεῖ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Καί στίς δύο ναυμαχίες, κατά τήν κρίσιμον ὥρα, ὅλον τό βάρος ἀπό ἑλληνικῆς πλευρᾶς εἶχε ὁ «Ἀβέρωφ». Χωρίς νά υποτιμήσουμε τή συμβολή τῶν παλαιότερων θωρηκτῶν

μας, μπορούμε να πούμε ότι οι νίκες αυτές ωφείλοντο κυρίως στην υπεροχή του «Αβέρωφ» και στο θάρρος και τη γενναιότητα που έδειξε ο ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης.

Αποκορύφωμα της δράσης του ήταν η 31η Οκτωβρίου 1918, μετά την ανακωχή του Μούδρου, όταν το «Αβέρωφ», ως μέρος των συμμαχικών δυνάμεων, εισερχόταν στα στενά του Βοσπόρου και ύψωνε την ελληνική σημαία για πρώτη φορά στην Κωνσταντινούπολη.

Σήμερα, 112 χρόνια μετά τη ναυπήγησή του, έχει μετατραπεί τιμητικά σε πλωτό μουσείο και βρίσκεται άγκυροβολημένο στη μαρίνα Φλοίσβου του Παλαιού Φαλήρου.

Τό πλοίο είναι, ως Μουσείο, προσβάσιμο και επισκέψιμο, και είναι σπουδαίος εθνικός αναβαπτισμός για τους μαθητές τό να περπατήσουν στο κατάστρωμά του, στους χώρους του και νά έχουν έτσι μιá άμεση και Έποπτική γνώση τής Ιστορίας μας.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΟΥΡΗ:

ΜΙΑ ΑΞΕΧΑΣΤΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ «ΜΗΤΕΡΑ» ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

Ἐκοιμήθη τήν 11ην Ὀκτωβρίου 2023, σέ ἡλικία 87 ἐτῶν, μετά ἀπό μακροχρόνια ἀντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων ὑγείας καί κινητικότητας, ἡ ἔμπνευσμένη Παιδαγωγός, Κατηχήτρια, πνευματική «Μητέρα» χιλιάδων παιδιῶν, Χρυσάνθη Κουρή.

Ἡ ἐκλιπούσα, μέλος τῆς γυναικείας Ὁρθοδόξου Ἀδελφότητας «Εὐσέβεια», ἀφιέρωσε ἐκ νεότητος τήν ζωή της στήν ὑπηρεσία τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου, στόν τομέα τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων Θηλέων, στήν Ἀθήνα καί στά περίχωρά της, γιά διάστημα περίπου πενήντα ἐτῶν, ἀπό τήν δεκαετία τοῦ 1960 καί ἔξῃς.

Νηπιαγωγός καί Φιλολόγος, μέ σπουδές ψυχολογίας στήν Ἑλβετία κοντά στόν Piaget, διακρινόταν γιά τό ἔμφυτο χάρισμα τῆς κατανόησης τῶν παιδικῶν ψυχῶν καί τῶν ἀναγκῶν τους. Ἀξιοποίησε τά χαρίσματα καί τίς γνώσεις της ἀρχικῶς στά Νηπιαγωγεῖα τοῦ Ἀρσακείου καί τῶν Ἐκπαιδευτηρίων «Αἱ Ἀθῆναι» καί κατόπιν, ἀποκλειστικῶς, στίς Χριστιανικές Μαθητικές Ὁμάδες Θηλέων.

Διετέλεσε Κατηχήτρια, Ὁμαδάρχης, Ἀρχηγός ἐκδρομῶν, ὑπεύθυνη ἱεραποστολικῶν καί φιλανθρωπικῶν ἐξορμήσεων σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα, Ἀρχηγός Κατασκηνώσεων στήν Βραυρῶνα Ἀττικῆς, ὑπεύθυνη τῶν Φροντιστηρίων Ὁμαδαρχῶν, διευθύντρια τῆς Χορωδίας τῶν Χ.Μ.Ο. Θηλέων, ὑπεύθυνη προγραμματισμοῦ καί ὀργάνωσης γενικῶν συγκεντρώσεων καί ἑορτῶν καί, τέλος, γενική (συν)υπεύθυνη τῆς λειτουργίας καί ὄλων τῶν δραστηριοτήτων τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων Θηλέων Ἀθηνῶν, ὑπό τήν πνευματική καθο-

δήγηση τῶν Πατέρων τῆς Ἀδελφότητας «Ζωή» καί μέ τήν ποικίλη συμπαράσταση τῆς Ἀδελφότητας «Εὐσέβεια» καθώς καί τῆς ἀείμνηστης Μαργαρίτας Πανταζοπούλου

Ἔχοντας ἀκλόνητη πίστη στήν ἰδιαίτερη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά τόν κάθε ἄνθρωπο ξεχωριστά, θέλησε νά βοηθήσει τά παιδιά νά συνδεθοῦν βιωματικά καί στέρεα μέ τόν Χριστό καί μέ τήν Ἐκκλησιαστική καί Λειτουργική ζωή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, χρησιμοποιώντας τρόπους ἀνάλογους πρός τήν ἀντιληπτικότητα καί τήν δεκτικότητα τῆς παιδικῆς ἢ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τους. Ἔτσι, συμπληρωνόταν καί στερεωνόταν ἡ θρησκευτική καί ἐκκλησιαστική ἀγωγή, πού παρεχόταν τότε στά παιδιά καί ἀπό τήν οἰκογένεια καί ἀπό τό σχολεῖο, ἀγωγή, πού, σήμερα εἶναι, δυστυχῶς, ἐλλιπής καί προβληματική, μέ δυσάρεστες ἕως καί

όδυνηρές συνέπειες στην ὄλη διαμόρφωση τῆς προσωπικότητας τῶν παιδιῶν.

Μέ τήν ζωντανή, χαρούμενη καί ἐνθουσιώδη ιδιοσυγκρασία της, μέ τήν εὐλικρινή καί γνήσια ἀγάπη της πρὸς τόν Χριστό καί πρὸς τὰ παιδιά, μέ τό χάρισμα τῆς διαπροσωπικῆς ἐπικοινωνίας καί τῆς συμβουλευτικῆς, μέ τό αὐθόρμητο γέλιο, τό τραγούδι, τίς πρωτότυπες ἰδέες γιά διάφορες δράσεις, μέ τήν ἐσωτερική φλόγα καί τήν χαρά τῆς ζωῆς κοντά στόν Χριστό, κέρδιζε τήν ἀγάπη καί τήν ἐμπιστοσύνη τῶν παιδιῶν, παράγοντες, πού συμβάλλουν καθοριστικά στήν ἐπιτυχία κάθε παιδαγωγικοῦ ἔργου. Κι ἐκείνη ἐργαζόταν ἀφανῶς καθημερινά, μέ θυσιαστική αὐταπάρνηση, γιά τό μέλλον τῶν «παιδιῶν» της!

Ἦθελε τὰ κορίτσια νά μορφώνονται πολὺπλευρα καί νά ἀξιοποιοῦν τὰ χαρίσματά τους. Δημιουργοῦσε μάλιστα τίς προϋποθέσεις γιά συνειδητή ἐπιλογή ἐπαγγέλματος, διά τῆς αὐτογνωσίας ἀλλά καί διά τῶν κριτηρίων τῆς ἀγάπης καί τῆς προσφορᾶς πρὸς τόν συνάνθρωπο, τὰ ὅποια ἐνέπνεε στά ὁμαδόπουλα μέσα ἀπό τό πλῆθος τῶν διαφόρων δραστηριοτήτων τῶν Χ.Μ.Ο. Πολλές γυναῖκες σήμερα ὁμολογοῦν ὅτι, ὅσα ἔμαθαν ὡς παιδιά, βιωματικά, στίς Ὅμάδες, συνέβαλαν στήν ἐπιτυχία, ἀκόμη καί στήν διάκρισή τους, στόν ἐπιστημονικό καί ἐπαγγελματικό στίβο.

Ταυτόχρονα, μέσα ἀπό τίς ποικίλες δραστηριότητες τῶν Ὁμάδων καί πάλι, καλλιιεργήθηκαν καί προετοιμάσθηκαν μπτέρες καί σύζυγοι, ἱκανές νά δημιουργήσουν χριστιανικές οικογένειες, πού μεταλαμπαδεύουν καί σήμερα στά παιδιά καί στά εγγόνια τους τήν πίστη στόν Χριστό καί τίς αιώνιες πανανθρώπινες ἀξίες καθῶς καί ἐκπαιδευτικοί κάθε βαθμίδας, στοχοπροσπλωμένες στήν προσφορά τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας. Ἀξίζει ἐπίσης νά ἀναφερθοῦν καί οἱ δεκάδες Μοναχές, πού στελέχωσαν Ἱερές Μονές στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό, οἱ ὅποῖες ὑπῆρξαν κάποτε ὁμαδόπουλα τῶν Χ.Μ.Ο. Θηλέων Ἀθηνῶν.

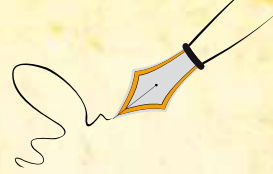
Μετά τήν τέλεση τῆς ἐξοδίου Ἀκολουθίας τήν 13η/10/2023, κατά τήν ὁποία χοροστάτησε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μάνης Χρυσόστομος, τήν ἀποχαιρέτησαν στό Α΄ Νεκροταφεῖο μέ ἐκδηλώσεις «χαρμολύπης» ἑκατοντάδες κυρίες, διαφόρων ἡλικιῶν καί ιδιοτήτων, οἱ ὅποῖες, στά παιδικά καί ἐφηβικά τους χρόνια, δέχθηκαν τήν ἀνιδιοτελή ἀγάπη καί τό στοργικό ἐνδιαφέρον αὐτῆς τῆς ἀξέχαστης πνευματικῆς «Μπτέρας»! Μιᾶς «Μπτέρας», πού καλλιεργοῦσε στά «παιδιά» της τήν πίστη στόν Χριστό, τήν ἐλπίδα καί τήν χαρά!

Αἰωνία της ἡ μνήμη!

Δώρα Ζύγουρα

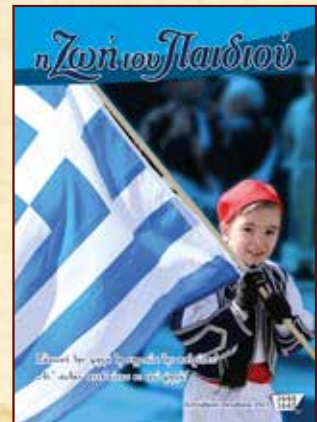
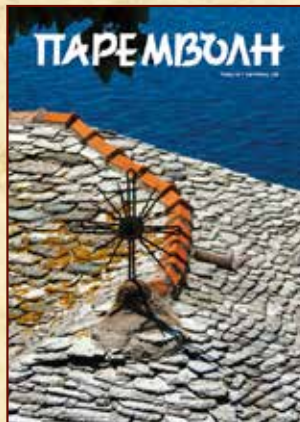

Άξίζει νά διαβάσετε

Το μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στὸν ἑλληνικό λαό.

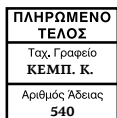
Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν που ἀπευδύνηται στὴ γυναίκα, στὴν πνευματική καὶ κοινωνική της παρουσία.

Τὸ περιοδικό γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικό “παρῶν” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνδουσιασμό τῆς νεότη- τας καὶ τὴ σφραγίδα τῆς πίστης καὶ τῆς παιδείας.

Τὸ μηνιαίο παιδικό περιοδικό που κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἕνας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως
Έκπαιδευτικών Λειτουργών

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Γωάν. Αντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

